

Evoluția bunăstării în România

1990 – 2014

Autori

Șerban Toader, Victor Iancu, Dan Olteanu

KPMG Economics

1. Introducere

Intenția noastră este de a clarifica modul în care calitatea vieții în România, așa cum este exprimată prin intermediul indicatorilor statistici, a evoluat de-a lungul timpului, în contrast cu abundența de opinii nefondate care au apărut recent și care au reușit doar să adauge straturi de confuzie pe această temă.

Pe parcursul a aproape trei decenii, de la schimbarea de regim din 1989, România a parcurs transformări economice, sociale și politice majore. Această perioadă a fost marcată de unele momente remarcabile care au influențat mediul nostru economic și au stabilit, în egală măsură, noi traiectorii de dezvoltare, cum ar fi aderarea la NATO în martie 2004 și aderarea la UE în ianuarie 2007. Am trecut, de asemenea, prin unele evenimente dramatice, cum ar fi ample mișcări sociale, crize economice dar și instabilitate politică; tot ceea ce o nouă societate resimte atunci când luptă să se adapteze noilor paradigme ale capitalismului.

Dar în ce măsură s-au tradus în dezvoltarea noastră ca țară toate aceste evenimente și unde ne aflăm din punct de vedere economic, ca națiune, după 27 de ani de economie de piață? Care este nivelul de bunăstare în rândul românilor, în comparație cu locuitorii din alte țări vecine? Bunăstarea a crescut sau dimpotrivă, nu putem raporta prea multe evoluții pozitive? Ei bine, dacă ar fi să încercăm să găsim un răspuns la aceste întrebări raportându-ne la informațiile disponibile în mod public (variind de la pozițiile oficiale, guvernamentale, trecând prin cele ale mass-media și încheind cu perspectivele neoficiale, cele ale cetățeanului obișnuit) am fi cuprinși de un anumit grad de confuzie. Acest lucru s-ar datora faptului că majoritatea opiniilor sunt destul de polarizate în două facțiuni principale: pe de o parte, există o latură care neagă, în general, existența unor progrese (incluzând și puncte de vedere extreme, conform cărora

perioada comunistă oferea un mai bun mediu economic și social), iar pe de altă parte, se remarcă poziții ultra-optimiste care raportează succese economice constante (de exemplu, glorificarea necondiționată a fiecărei creșteri a PIB, fără a pune în discuție elementele ce stau la baza acestei creșteri, sau implicațiile sale pe termen mediu / lung). Există, de asemenea, și puncte de vedere moderate, susținute de mai multe informații de fond, venite de obicei dinspre mediul academic. Totuși, acestea din urmă nu “se vând” foarte bine și nu ajung în titlurile știrilor economice și de afaceri.

Confuzia nu este neapărat cauzată de punctele de vedere divergente care apar dintr-o astfel de varietate de surse, așa cum s-a menționat mai sus, ci mai degrabă din cauza opiniilor în mare măsură nefondate pe această temă. Prea des ne sunt furnizate opinii ale unor experți, în sprijinul unui anumit punct de vedere, fără a fi atașate explicații justificative / metodologice. Și de prea multe ori analize incomplete sau chiar eronate rămân necontestate. A accepta informații nefiltrate presupune un risc, mai ales în cazul în care sursele sunt discutabile, iar acest risc se poate traduce treptat într-o formalizare a opiniilor eronate la nivelul publicului larg.

Prin urmare, noi credem că întrebările de mai sus sunt încă actuale și pot fi rezumate după cum urmează: unde ne aflăm cu adevărat, din punct de vedere al bunăstării economice, după tot acest timp? Este clar că formularea unui răspuns relevant nu este o sarcină ușoară. Acesta este contextul în care am considerat

ca fiind oportună inițierea acestei discuții, plasarea ei într-un context ceva mai tehnic și investigarea unor elemente importante, care ar putea face lumină în această problemă.

Este important să subliniem faptul că demersul nostru este condus, de asemenea, și de o anumită doză de curiozitate, deoarece nu ne propunem să revoluționăm concepte economice ci mai degrabă să verificăm, utilizând un caz practic, unele teorii în ceea ce privește măsurarea bunăstării umane și să adăugăm substanță și coerență unor idei importante care au fost recurente în literatura economică relevantă din ultima perioadă, precum și în mass-media locală, sub diverse forme. Vom face acest lucru apelând la concepte economice cunoscute, expunând rezultate ale unor cercetări de referință în domeniu, utilizând, în același timp, propria noastră analiză statistică.

Într-o notă mai concretă, intenția noastră este de a clarifica modul în care calitatea vieții în România, așa cum este exprimată prin intermediul indicatorilor statistici, a evoluat de-a lungul timpului, în contrast cu abundența de opinii nefondate care au apărut recent și care au reușit doar să adauge straturi de confuzie pe această temă. Vom profita, de asemenea, de o lacună în cadrul cercetărilor în acest domeniu, prin analizarea unor date specifice (în ceea ce privește România), repartizate pe un număr de ani suficient de lung, cu scopul de a obține rezultate relevante.

Am structurat această lucrare în patru secțiuni principale (în afară de această introducere), cu o a patra utilizată pentru a trage concluzii. Ca atare, în capitolul următor vom debuta cu conceptualizarea câtorva elemente cheie esențiale pentru analiza noastră, cum ar fi bunăstarea și principalele sale componente, împreună cu instrumentele utilizate pentru a măsura un astfel de concept exotic. În continuare, având în vedere că pășim pe urmele unor predecesori notorii, ne-am gândit că ar fi util să urmărim modul în care unii cercetători percep calitatea vieții în contextul economiei naționale și care sunt măsurile pe care le-au dezvoltat și utilizat, în scopul de a trage concluzii specifice (capitolul 3). O dată ce vom obține o înțelegere rezonabilă a principalelor concepte, cum ar fi cadrele teoretice și de măsurare relevante utilizate în acest domeniu, este timpul să devenim un pic mai tehnici și să scoatem în evidență propria noastră analiză statistică. Este util să acordați atenție graficelor și indicatorilor pe care îi vom utiliza, deoarece vă vor ajuta să înțelegeți mai bine analiza noastră (capitolul 4). Ultima secțiune face un rezumat al principalelor concluzii ale analizei.

Așadar, sperând că v-am trezit curiozitatea, este timpul să demarăm cercetarea noastră.

2. Bunăstarea

Concept și modalități de măsurare

Bunăstarea obiectivă este evaluată pe baza datelor cantitative (de obicei, indicatori obținuți din surse statistice) și, în esență, reprezintă o imagine “din exterior”.

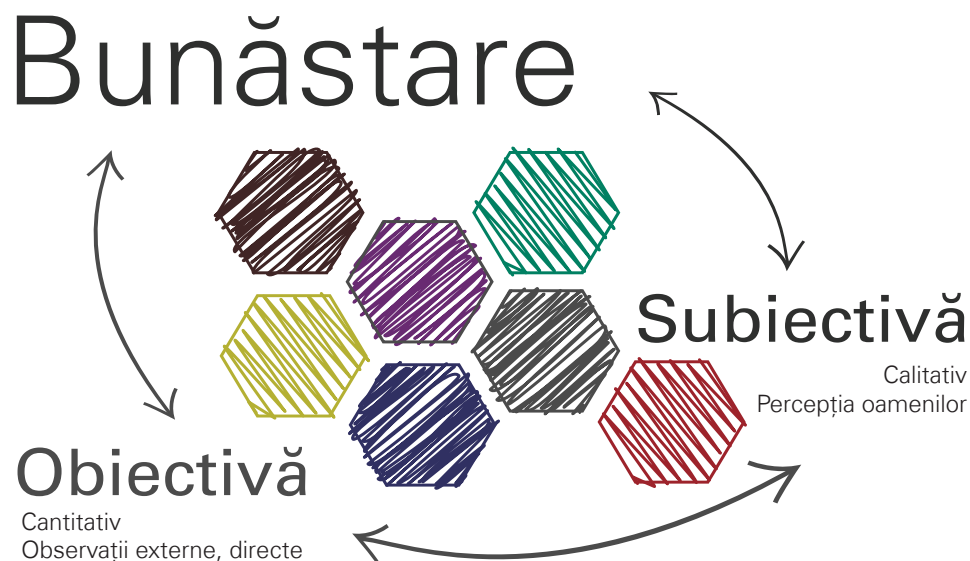
Bunăstarea este un concept complex, frecvent utilizat în mai multe discipline variind de la filosofie și psihologie, la sociologie și economie. Deși a fost studiat sub diferite forme, încă din anii 1950, în ultimele două decenii am asistat la un interes crescut și susținut în acest domeniu, atât la nivel academic cât și la nivel de elaborare a politicilor specifice, cu diferite teorii și schimbări de paradigmă. Deși nu există o definiție general acceptată, deoarece este încă destul de dificil să se definească noțiunea având în vedere diferitele interpretări atribuite, o posibilă abordare ar putea defini bunăstarea ca fiind o descriere a situației vieții oamenilor (Conceição și Bandura, 2008).

Măsurarea bunăstării este o altă activitate ce captează din ce în ce mai mult atenția specialiștilor și, în mod similar găsirii unei definiții corespunzătoare, pare a fi o sarcină destul de dificilă, având în vedere diferitele cadre conceptuale utilizate în prezent. Astfel cum a fost statuat în cadrul a multiple cercetări anterioare, trebuie să menționăm că din punct de vedere al măsurării bunăstării, aceasta poate fi divizată în două componente: obiectivă și subiectivă (Figura 1 de mai jos surprinde această structură).

Prima componentă poate fi interpretată ca un mijloc indirect și utilizează fapte observabile drept instrumente de măsurare, sub formă de statistici economice, sociale sau de mediu. Ca atare, bunăstarea obiectivă este evaluată pe baza datelor cantitative (de obicei, indicatori obținuți din surse statistice) și, în esență, reprezintă o imagine “din exterior”.

A doua componentă este măsura subiectivă a bunăstării. Este cunoscută, de asemenea, sub numele de bunăstare declarată și cuprinde o gamă largă de procese emoționale și cognitive. În esență, aceasta este percepția oamenilor asupra calității vieții. În literatura de cercetare economică, bunăstarea subiectivă este adesea folosită interschimbabil cu conceptul de fericire, deși din punct de vedere psihologic aceasta din urmă pare a fi un concept mult mai restrâns. De obicei, bunăstarea subiectivă este măsurată prin sondaje menite să surprindă în mod direct sentimentele, experiențele și emoțiile oamenilor. Într-un context specific, elementele subiective indică modul în care un anumit aspect este perceput de către cei intervievați, față de bunăstarea obiectivă unde elementele sunt observate și raportate în mod independent. Această lucrare se concentrează în mod specific asupra coordonatei obiective a bunăstării.

Figura 1
Două componente ale bunăstării

Sursa: compilație proprie

2.1. Produsul intern brut, măsură a bunăstării obiective

După cum am discutat, măsurarea bunăstării obiective se realizează cu ajutorul unor indicatori statistici, deoarece aceștia au capacitatea unică de a concentra informația. Bunăstarea a fost asociată mult timp de către economiști cu un indicator direct măsurabil, și anume produsul intern brut (PIB). Indicatorul utilizat frecvent este produsul intern brut pe cap de locuitor, care reprezintă valoarea PIB-ului ajustată cu rata inflației, împărțită la populația totală a unei țări.

Există mai multe motive pentru care PIB-ul a fost folosit ca etalon al bunăstării umane. Unul dintre acestea este că reprezintă un instrument transparent, fiind destul de greu (deși nu imposibil) de manipulat, aceasta deoarece este rezultatul unor procese de piață deschise. Conceptul a fost dezvoltat în anii 1930 și sunt în vigoare și recunoscute la nivel internațional standarde pentru calculul PIB-ului. Acest lucru permite o comparație facilă, directă între țări.

În plus, PIB-ul sumarizează într-o singură cifră volumul total de bunuri și servicii produse în interiorul granițelor unei țări, într-o anumită

perioadă de timp (an, luna, etc). Această cifră este expresia monetară a unei evaluări pe care oamenii o fac asupra consumului¹, iar acest lucru este direct legat de o importantă teorie economică, conform căreia bunăstarea este direct legată de consum, adică ea crește împreună cu cel din urmă. Acest aspect este intrinsec legat de conceptul economic de "utilitate", deoarece valoarea bunurilor și serviciilor produse de o economie reprezintă reflexia utilității marginale pentru consumatori.

Există, totuși, destule restricții de ordin tehnic care limitează PIB-ul de la a fi un instrument de măsurare perfect pentru analiza bunăstării obiective, iar pe parcursul ultimului deceniu, preponderent, a apărut o mare varietate de teorii ce indică aceste probleme. Motivele acestor neajunsuri sunt variate și destul de complexe, iar în cele ce urmează ne propunem să enumerăm doar câteva.

Bunăstarea este, fără îndoială, un concept multidimensional, întrucât include numeroase aspecte ale vieții umane, nu doar cele legate de venituri sau de consum. Astfel de aspecte sunt sănătatea, educația, condițiile de mediu, etc.

1. Weimann, Joachim, Andreas Knabe, and Ronnie Schöb (2015), "Measuring happiness: The economics of well-being", MIT Press, p. 14;

Prin urmare, dintr-o dată PIB-ul pare a fi destul de limitat pentru a sonda un astfel de concept multiplu fațetat. În plus, pentru că am menționat deja utilitatea, există încă opinii divergente în rândul economiștilor cu privire la modul în care/dacă o creștere a consumului se traduce întotdeauna într-o creștere a bunăstării. De asemenea, unele dintre componentele care alcătuiesc PIB-ul sunt dificil de calculat, în timp ce altele nu sunt nici măcar incluse (unele pentru că sunt imposibil de calculat). De exemplu, PIB-ul nu ia în considerare activități care nu sunt expuse mecanismelor pieței, cum ar fi muncile gospodărești sau muncă voluntară, activități economice care nu sunt impozitate sau cele ilegale, etc. Distribuția veniturilor este, de asemenea, un element inexistent în cifrele acestui indicator, deoarece există posibilitatea ca o mare parte din PIB-ul pe cap de locuitor să fie alocată unui procent limitat din populația unei țări. Serviciile sociale sunt, de asemenea, un bun exemplu; având în vedere prețul lor subvenționat, rezultatele relevante nu pot fi evaluate utilizând prețurile pieței.

Scepticismul economiștilor cu privire la utilizarea PIB ca instrument util pentru măsurarea bunăstării nu este nou. Încă din 1974, economistul american Richard Easterlin a produs o teorie originală afirmând că nu există o corelație pozitivă între creșterea PIB-ului și satisfacția vieții (așa-numitul "Paradox Easterlin"). Concluzia lui a fost susținută de numeroase studii empirice și statistice care au urmat de-a lungul anilor² și care au consolidat ideea că nivelul venitului mediu nu este relevant pentru nivelul mediu al calității vieții, fapt demonstrat în special la nivelul economiilor avansate, cum ar fi Japonia³, Marea Britanie, Germania sau Statele Unite ale Americii.

Totuși, cel mai recent și demn de remarcat exercițiu în acest domeniu a fost impresionantul efort academic al Comisiei

Stiglitz-Sen-Fitoussi în 2009. În februarie 2008, președintele francez Nicholas Sarkozy a contractat o echipă internațională de economiști, inclusiv laureați ai Premiului Nobel, "pentru a identifica limitele PIB-ului ca indicator al performanței economice și al progresului social, inclusiv problemele cu măsurarea acestuia; a lua în considerare informații suplimentare ce ar putea fi necesare pentru producerea de indicatori ai progresului social mai relevanți; pentru a evalua fezabilitatea instrumentelor alternative de măsurare, precum și pentru a discuta despre modul în care informațiile statistice pot fi prezentate într-un mod adecvat⁴".

Ca urmare, un raport a fost elaborat și lansat în 2009. Concluzia a fost clară, în sensul că o creștere a PIB nu se traduce neapărat în îmbunătățirea calității vieții la nivelul societății. Una dintre principalele cauze este faptul că de prea multe ori creșterea economică se realizează în detrimentul bunăstării umane. Această concluzie este întemeiată de realități incontestabile care au un impact sever în viața de zi cu zi, cum ar fi condițiile de muncă intense / stresante, ce pot conduce la probleme de sănătate, povara creditelor bancare, utilizarea nesustenabilă a resurselor naturale, poluarea mediului înconjurător, etc.

Comisia Europeană a investit, de asemenea, timp și resurse în cercetarea acestui subiect, iar în 2009 a produs un document de referință intitulat "GDP and beyond: measuring progress in a changing world"⁵. Documentul a constatat că PIB-ul nu măsoară gradul de sustenabilitate a mediului, nici incluziunea socială și a făcut apel la acțiuni specifice, inclusiv producerea și îmbunătățirea datelor și a indicatorilor, în vederea completării PIB-ului, precum și extinderea ariei de acoperire a conturilor naționale astfel încât acestea să includă aspecte de mediu și sociale.

-
2. Exemple relevante pot fi găsite în "Happiness and Economics" (2002) de Frey și Stutzer, sau în "Measuring Happiness" (2015) de Weimann, Knabe și Schob;
 3. În cazul Japoniei, date pe termen lung privind fericirea sunt disponibile începând cu anul 1950. La acel moment venitul pe cap de locuitor era sub 3.000\$. Cu toate acestea, în perioada 1958 – 1991, PIB-ul pe cap de locuitor a crescut mai mult de 5 ori. În ciuda acestei creșteri, nu a existat nicio modificare în ce privește nivelul fericirii (Easterlin, 1995);
 4. Stiglitz, Joseph E., Amartya Sen, și Jean-Paul Fitoussi (2010), Report by the commission on the measurement of economic performances
 5. EU Commission (2009), GDP and beyond: measuring progress in a changing world, COM (2009) 433 (2009);

Se pare că nu există mijloace perfecte și nici acceptate pe scară largă pentru măsurarea bunăstării, iar în cele din urmă, în cazul PIB, întrebarea nu este dacă acesta este sau nu un instrument adecvat pentru măsurarea bunăstării unei societăți, ci mai degrabă până la ce nivel de analiză poate fi utilizat PIB în mod izolat.

Așadar, pornind de la faptul că bunăstarea este multidimensională, deoarece cuprinde diverse aspecte ale vieții umane, și observând că PIB-ul nu este un instrument de măsurare complet adecvat, cautarea unor alternative la acest indicator a fost un pas natural. Având în vedere că necesitatea de a conceptualiza bunăstarea într-o manieră mult mai holistică a devenit evidentă chiar și înainte de rapoartele menționate mai sus, cercetătorii au testat mai multe soluții în ideea de a rezolva aceste neajunsuri.

O astfel de soluție a fost construirea altor măsuri obiective menite să completeze PIB. Având în vedere că diferitele dimensiuni ale bunăstării umane includ aspecte cum ar fi sănătatea, educația, sau condițiile de mediu, au fost dezvoltati și utilizați indicatori relevanți pentru a evalua progresele specifice în aceste domenii. Aceștia nu sunt absolut noi însă, indicatori de acest gen începând să apară încă din anii 1970.

O altă abordare a fost înlocuirea PIB cu indici compoziți, în scopul de a surprinde natura complexă a bunăstării. Aceste tipuri de măsuri sunt construite prin încorporarea diverselor componente (de obicei indicatori), care sunt mai apoi ponderați pentru a deveni un singur indice. Problema utilizării indicilor este însă aceea că rezultatele depind în mare măsură

de indicatorii utilizați, calitatea acestora (ceea ce include și credibilitatea sursei lor), precum și modul în care aceștia sunt ponderați. Cu alte cuvinte, din cauza faptului că metodologia din spatele lor nu este standardizată la nivel internațional, pot fi introduse elemente arbitrare și lipsite de transparență ce pot denatura cu ușurință rezultatele.

Ca atare, se pare că nu există mijloace perfecte și nici acceptate pe scară largă pentru măsurarea bunăstării, iar în cele din urmă, în cazul PIB, întrebarea nu este dacă acesta este sau nu un instrument adecvat pentru măsurarea bunăstării unei societăți, ci mai degrabă până la ce nivel de analiză poate fi utilizat PIB în mod izolat. Acesta este motivul pentru care în diferite cadre teoretice dezvoltate pentru măsurarea bunăstării, PIB-ul reprezintă în continuare o componentă importantă, după cum vom dezvolta în această lucrare.

În contextul prezentat mai sus, considerăm că ar fi un exercițiu interesant să aplicăm la un nivel mai practic unele dintre conceptele discutate și să utilizăm România ca subiect de studiu. Dar, înainte de a realiza propria noastră analiză, ar fi util să explorăm câteva platforme utilizate de mai multe organizații din întreaga lume pentru măsurarea bunăstării.

3. Diferite platforme dezvoltate în prezent pentru măsurarea bunăstării umane

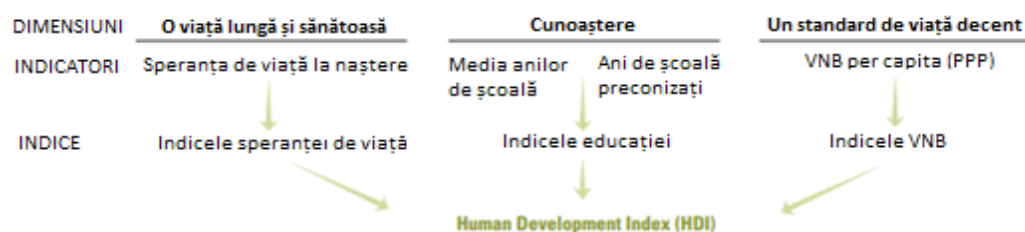
The Human Development Index (HDI) este structurat într-un format tri-dimensional concentrându-se pe aspecte considerate semnificative pentru bunăstarea umană și pentru dezvoltare.

În cele ce urmează vom prezenta pe scurt câteva dintre cele mai vizibile / bine-cunoscute variante de metodologii, cu scopul principal de a ne concentra asupra indicatorilor aleși / utilizați pentru evaluarea / măsurarea bunăstării. Un alt obiectiv este acela de a investiga poziția României așa cum este prezentată de către fiecare platformă în parte. Nu vom intra în prea multe detalii tehnice privind construcția diferiților indici, ci ne vom limita la prezentarea indicatorilor / variabilelor utilizate. În încheierea acestei secțiuni vom analiza relevanța rezultatelor care prezintă un interes deosebit pentru noi, în speță cazul României.

3.1. The Human Development Index - HDI (Națiunile Unite)

Acesta este probabil cel mai popular indice și a fost elaborat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDP), începând cu anul 1990. HDI este structurat într-un format tri-dimensional concentrându-se pe aspecte considerate semnificative pentru bunăstarea umană și pentru dezvoltare, după cum urmează: sănătate (evaluat cu ajutorul indicatorului “speranța de viață la naștere”), educație (măsurat prin media anilor de studii pentru adulți de la 25 de ani în sus și anii de studii preconizați pentru copiii cu vârstă de admitere școlară) și nivelul de trai (evaluat prin intermediul venitului național brut pe cap de locuitor). Pentru fiecare dintre aceste dimensiuni, este calculat un indice anual pe baza datelor statistice colectate, iar scorurile corespunzătoare celor trei arii sunt apoi agregate într-un indice compozit, folosind o medie geometrică.

Figura 2
Componentele HDI

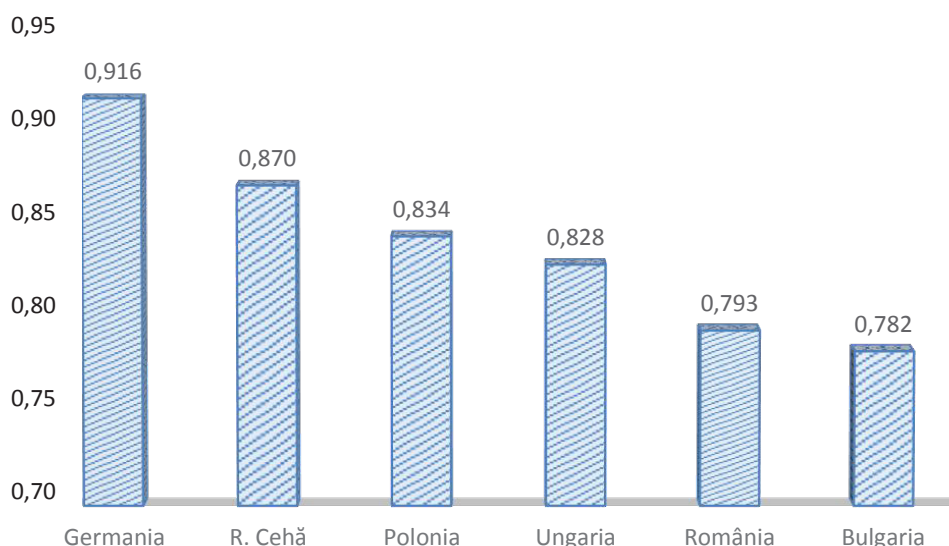

Sursa: UNDP (2015), Human Development Report 2015. Work for Human Development, New York– Technical notes, p. 1

Indicele HDI din 2015, ale cărui rezultate le vom prezenta pe scurt mai jos, clasifică țările în patru categorii majore în ceea ce privește dezvoltarea umană: a) foarte ridicată (valoarea HDI variind între 0,944 și 0,802), b) ridicată (HDI variind între 0,798 și 0,702) c) medie (valoarea HDI cuprinsă între 0,698 și 0,555) și d) scăzută (valoarea HDI variind între 0,548 și 0,348). Primele trei țări din clasament

sunt Norvegia, Australia și Elveția, în timp ce în partea de jos a listei sunt Republica Centrafricană și Niger. În Figura 3 de mai jos vom reprezenta grafic poziția României astfel cum reiese din scorurile HDI, în raport cu alte țări central și est-europene (CEE) și cu un stat occidental, pentru o comparație mai relevantă.

Figura 3
Clasamentul conform scorului HDI*

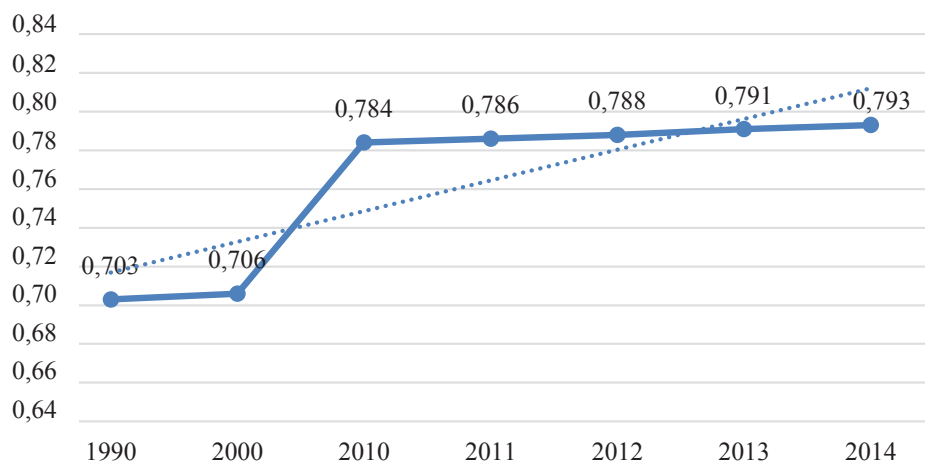
Sursa: realizat pe baza datelor calculate de UNDP (2015), Human Development Report 2015. Work for Human Development, New York, p.208.

* bazat pe cifre aferente anului 2014

România ocupă locul 52 din cele 188 de țări analizate și este poziționată în categoria “dezvoltare umană ridicată” depășind Bulgaria. Cu toate acestea, este în urma altor țări CEE, cum ar fi Ungaria, Polonia și Republica Cehă. Prin comparație, scorurile obținute de aceste țări le plasează în categoria

“dezvoltare umană foarte ridicată”. Totuși, este important de remarcat evoluția dramatică de-a lungul timpului în cazul României, cu un salt impresionant înregistrat între anii 2000 - 2010 și o dezvoltare lentă, dar ascendentă, până în 2014.

Figura 4
Evoluția scorului HDI pentru România

Sursa: Realizat pe baza datelor calculate de UNDP (2015), Human Development Report 2015. Work for Human Development, New York, p. 212

3.2 The World Happiness Report - WHR (Sustainable Development Solutions Network)

Cea mai recentă versiune a acestui raport a fost publicată în anul 2016 (fiind, în fapt, o actualizare a versiunii 2015). Acesta a fost realizat pentru prima dată în 2012, în cadrul Reuniunii la nivel înalt a Organizației Națiunilor Unite intitulată “Happiness and Well-Being: Defining a New Economic Paradigm.”

Raportul din 2016 oferă un clasament al țărilor construit atât pe baza factorilor cantitativi (în principal statistici) dar și calitativi (în principal sondaje). Componenta calitativă se bazează pe datele colectate în cadrul sondajului Gallup World Poll (GWP). Analiza specifică utilizează șase variabile obiective și subiective cheie, după cum urmează⁶:

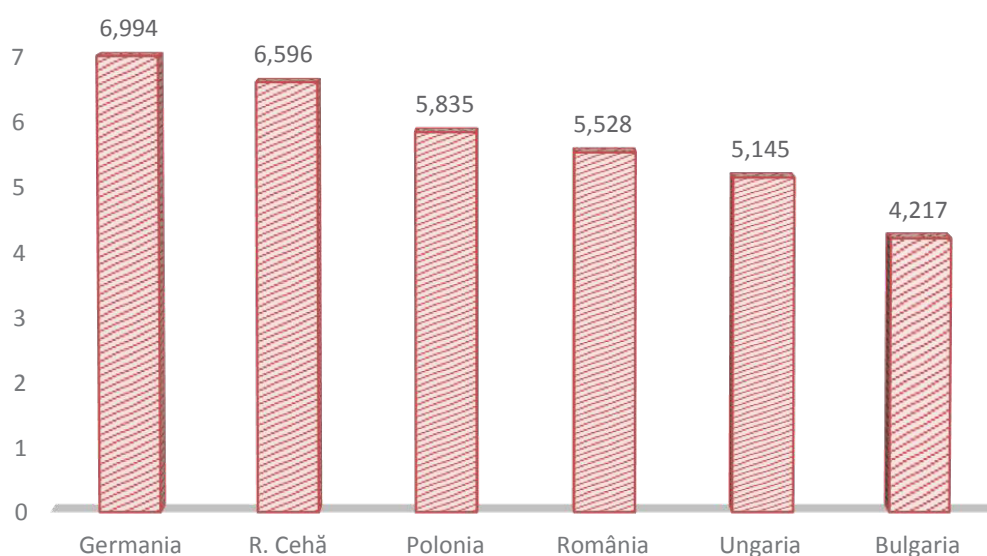
- PIB-ul pe cap de locuitor;
- Speranța de viață la naștere;
- Asistența socială;
- Libertatea de a face alegeri în viață;
- Generozitatea;
- Percepția asupra corupției.

În conformitate cu Raportul 2016, Danemarca, Elveția și Islanda se clasează pe primele locuri, în timp ce Siria și Burundi sunt în partea de jos a clasamentului. România ocupă locul 71 din 157 de țări analizate. În Figura 5 de mai jos oferim o reprezentare grafică a poziției României, comparând-o cu scorurile altor țări relevante (pentru consecvență am folosit aceleași state ca și în cazul HDI).

Cu un scor de 5,528, România prezintă o situație superioară în comparație cu Ungaria și Bulgaria, în timp ce scorul mare din dreptul Republicii Ceha o plasează pe acesta din urmă mai aproape de Germania decât de vecinii din zona CEE.

6. Helliwell, John F., Richard Layard și Jeffrey Sachs, eds. (2016), *World Happiness Report 2016 Update (Vol.I)*, New York, Sustainable Development Solutions Network, p. 17;

Figura 5
Scorul WHR, medie 2013-2015

Sursa: Realizat pe baza datelor calculate de Helliwell, John F., Richard Layard, and Jeffrey Sachs, eds. (2016), *World Happiness Report 2016 Update (Vol.I)*, New York, Sustainable Development Solutions Network, pp. 20-22.

3.3 The Legatum Prosperity Index - LPI (Legatum Institute)

Acesta este unul dintre cei mai complecși indici ce analizează bunăstarea țărilor (poate chiar "cel mai" complex) și se bazează atât pe venit (luând în considerare factorul PIB), precum și a altor indicatori ai bunăstării. Din punct de vedere metodologic, este un indice compozit bazat pe nouă sub-indici ce privesc⁷:

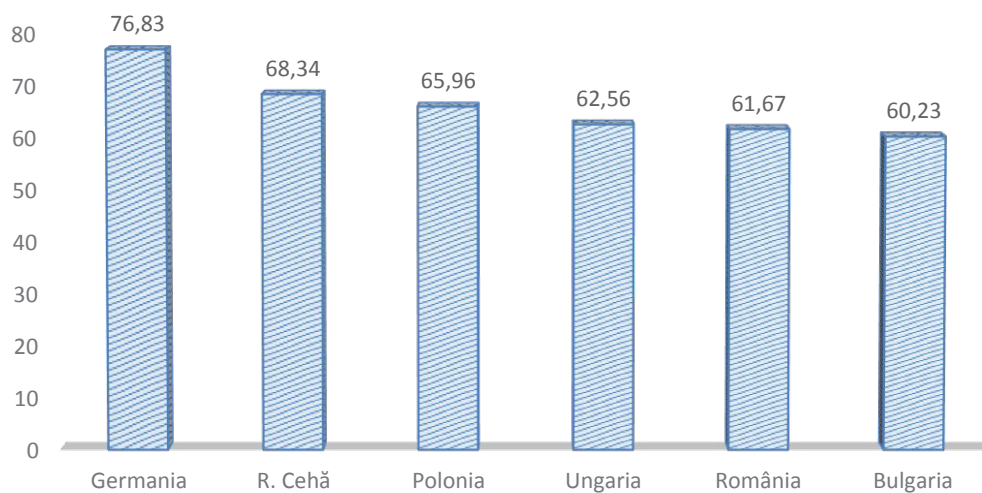
- Calitatea economică;
- Mediul de afaceri;
- Guvernarea;
- Educația;
- Sănătatea;
- Siguranța și securitatea;
- Libertatea personală;
- Capitalul social;
- Mediul natural (introdus în 2016).
-

Sub-indicii de mai sus se bazează pe un număr total de 104 variabile care au fost standardizate acordându-li-se ponderi specifice prin analiza de regresie. Fiecare țară analizată este cotatează potrivit scorului total, dar și prin raportare la scorurile atribuite fiecărui sub-indice.

În Raportul Legatum Prosperity Index din 2016 România se afla pe locul 50 din 149 de țări analizate. Graficul de mai jos arată că poziționarea sa în raport cu țările CEE și cu Germania nu este una favorabilă, fiind penultima în clasament, înaintea Bulgariei.

7. Legatum Institute (2016), *The Legatum Prosperity Index 2016. Bringing prosperity to life*, London, p. 4;

Figura 6
Scorul LPI, 2016

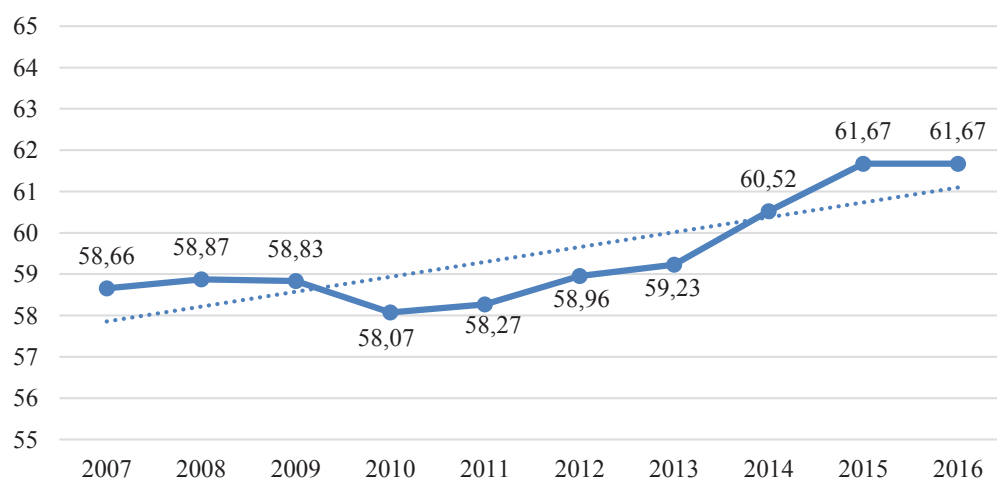

Sursa: Bazat pe cifre obținute de Legatum Institute (2016), *The Legatum Prosperity Index 2016. Bringing prosperity to life, London – Prosperity rankings: Full data set.*

Cu toate acestea, dacă analizăm dezvoltarea de la an la an în cazul României, se poate observa un progress vizibil. După o cădere în 2010-

2011, se remarcă o îmbunătățire substanțială a scorului începând cu anul 2012.

Figura 7
LPI: Evoluția scorului României

Sursa: Realizat pe baza datelor calculate de Legatum Institute (2016), *The Legatum Prosperity Index 2016. Bringing prosperity to life, London – Prosperity rankings: Full data set.*

3.4 The Happy Planet Index - HPI (New Economics Foundation)

Conform propriei descrieri, Happy Planet Index combină patru elemente, cu scopul de a arăta modul în care locuitorii diferitelor țări utilizează în mod eficient resursele de mediu pentru a duce o viață lungă și fericită. Este un instrument revoluționar în sensul că rațiunea din spatele lui este necesitatea de a dezvolta un mecanism de măsurare a bunăstării care să ia în considerare indicatori ai sustenabilității. În mod similar, raportul HPI din 2016 include atât componente obiective (cantitative) dar și subiective (calitative), după cum urmează⁸:

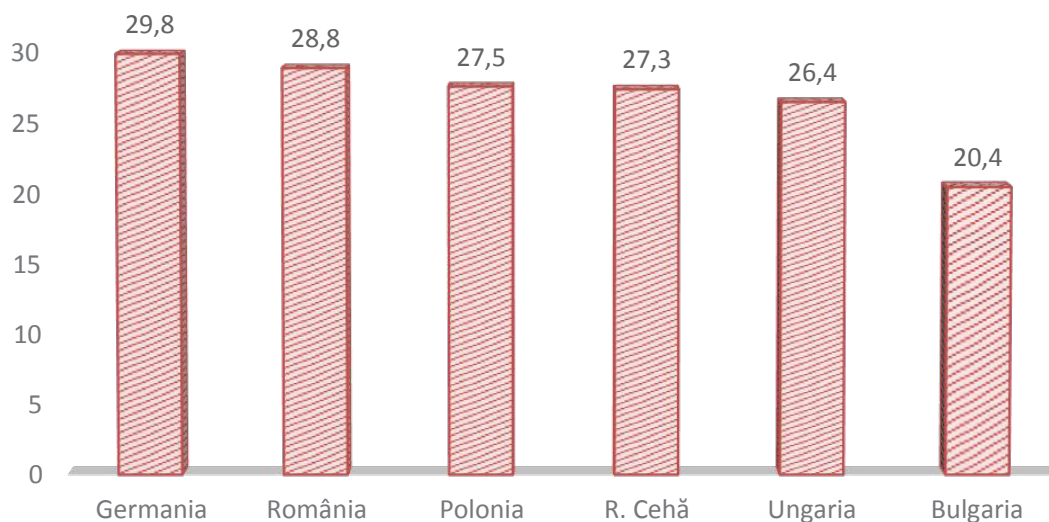
- Nivelul de trai resimțit;
- Speranța de viață;
- Inegalitatea rezultatelor;
- Amprenta ecologică.

HPI nu este foarte complicat de calculat, primii trei indicatori sunt multiplicați, iar rezultatul este împărțit la indicele amprentei ecologice⁹.

În Raportul HPI din 2016 (cele mai recent) România ocupă locul 55 dintr-un total de 140 de țări. În comparație cu celelalte țări utilizate în analiza noastră, poziția României este destul de surprinzătoare (mai ales dacă luăm în considerare rezultatele indicilor prezentați anterior). Ca atare, cu un scor total de 28,8 suntem poziționați destul de aproape de Germania și mult mai bine clasăți în comparație cu Bulgaria sau Ungaria.

În cadrul acestui indice, țările dezvoltate economic (cum ar fi Germania), obțin scoruri semnificativ mai mici comparativ cu state mai puțin dezvoltate (de exemplu, Luxemburg ocupă locul 139 din 140 de țări analizate). Una dintre principalele explicații este faptul că, deși susțin o speranță de viață ridicată, clasându-se foarte bine în ceea ce privește nivelul de trai, țările active economic au o amprentă ecologică corespunzătoare mare, ceea ce le afectează în cele din urmă scorul final

Figura 8
Clasamentul conform scorurilor HPI

Sursa: Realizat pe baza datelor calculate de New Economics Foundation (2016), "The Happy Planet Index 2016. A global index of sustainable wellbeing" – Data file.

8. New Economics Foundation (2016), *The Happy Planet Index 2016. A global index of sustainable wellbeing – Briefing paper*, p. 1; *Methods paper*, pp. 2-9.
9. New Economics Foundation (2016), *The Happy Planet Index 2016. A global index of sustainable wellbeing – Methods paper*, p. 1.

3.5 Concluzii preliminare

În cele de mai sus am analizat pe scurt o gamă destul de largă de platforme destinate analizei bunăstării la nivel de țară, fiecare oferind propria viziune cu privire la modul de măsurare și raportare a prosperității și calității vieții umane. Dispunând de propriile particularități, fiecare concentrându-se pe o coordonată specifică, rapoartele analizate sunt în mod natural reflexii ale diferitelor interpretări ale bunăstării, astfel cum le-am descris în capitolul 2 al lucrării de față. Așadar, ce concluzii putem trage în urma acestei selecții?

Mai întâi de toate, ceea ce platformele analizate au în comun este faptul ca toate utilizează factori de măsurare suplimentari față de venit. Acești factori sunt atât cantitativi (adică indicatori statistici, cum ar fi speranța de viață la naștere sau anii de școlarizare) și calitativi (cum ar fi percepția oamenilor asupra corupției). Acesta este un indicator clar al faptului că cele mai recente tendințe în evaluarea bunăstării umane sunt concentrate mai mult asupra includerii aspectelor sociale în ecuația măsurării calității vieții.

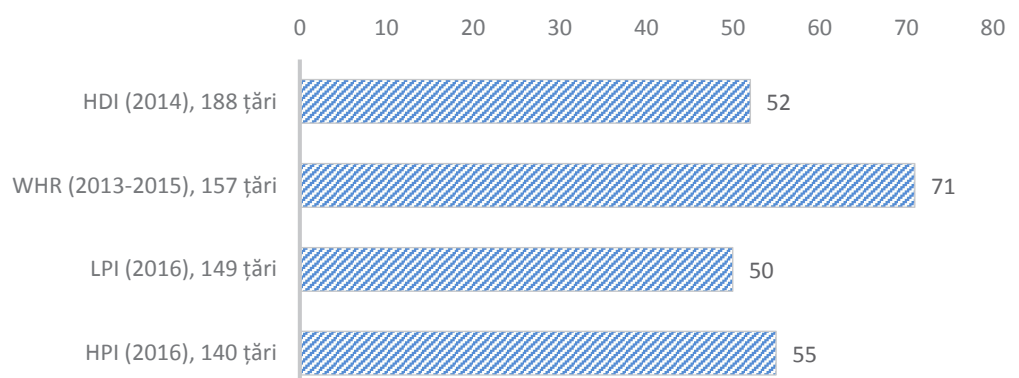
Așa cum era de așteptat, rezultatele în ceea ce privește clasamentele nu sunt identice. Cu toate acestea, se poate observa un model recurent, unde primele zece țări clasate sunt în general aceleași în toate rapoartele, cum ar fi Norvegia, Suedia, Finlanda, Elveția, Olanda sau Australia. Același model se păstrează și atunci când ne uităm la acele state care formează coada clasamentului, de obicei, țările africane, cum ar fi Niger, Togo, Ciad sau Republica Centrafricană.

O excepție este însă HPI, având în vedere aspectele de ordin metodologic deja prezentate. Rezultatele sale, la o primă vedere, pot părea controversate (clasarea SUA pe poziția 108, alături de Bulgaria, este un bun exemplu în acest sens). Însă trebuie să ne întoarcem totuși la rațiunea și metodologia utilizate în acest indice. Poate cineva să contrazică în mod clar faptul că o utilizare durabilă a resurselor naturale și un mediu curat și sănătos sunt condiții absolute ale viitorului bunăstării umane?

“Instrumentul” de măsurare propus de HPI dovedește fără echivoc faptul că rezultatele oricărui studiu asupra bunăstării depinde în mare măsură de indicatorii utilizați și, în cele din urmă, de obiectivul fiecărei cercetări în parte. Ca atare, rezultatele diferitelor studii nu trebuie interpretate într-o manieră comparativă, ci mai degrabă ar trebui să înțelegem obiectivele fiecărui indice în parte, precum și contextul în / pentru care a fost elaborat.

În ceea ce privește poziția României în cadrul studiilor prezentate, clasarea sa pare să fie în mod constant în zona primei treimi a clasamentului, astfel cum este reprezentat în graficul de mai jos. Cu toate că ne-am pronunțat împotriva interpretării combinate a rezultatelor din diferite rapoarte cu privire la o anumită țară, constatarea empirică a poziționării similare a României în toate cele patru rapoarte citate este demnă de remarcat.

Figura 9
Poziția României în diferite rapoarte care măsoară bunăstarea

Sursa: Realizat pe baza datelor calculate de Human Development Index (HDI) 2015; World Happiness Report (WHR) 2016; Legatum Prosperity Index (LPI) 2016; Happy Planet Index (HPI) 2016.

Următorul capitol al acestui studiu va detalia modul în care au evoluat unii indicatori ai bunăstării în cazul României și al altor țări CEE, cu scopul de a sublinia principalele tendințe

și de a oferi unele explicații. Vom limita investigația noastră la anul 2014, acesta fiind ultimul disponibil pentru unii indicatori.

4. Tendințe ale bunăstării în România și alte țări CEE, în perioada 1990 - 2014

Am ales anul 1990 drept an de bază în analiza dinamicii bunăstării deoarece constituie un punct de cotitură în evoluția economică a statelor CEE, mai precis momentul de trecere de la sistemul centralizat la economia de piață.

După cum am detaliat în secțiunea teoretică, conceptul de bunăstare include o multitudine de aspecte legate de calitatea vieții, corespunzătoare diferitor teorii existente în literatura de specialitate. În acest studiu urmăm o abordare pragmatică și hedonistă a conceptului amintit, în sensul că suntem interesați de satisfacerea nevoilor de bază, corespunzătoare preponderent primelor două niveluri ale binecunoscutei piramide a nevoilor umane, conturată de Abraham Maslow. Nu vom analiza acele aspecte ale bunăstării legate de nevoile sociale, culturale, spirituale etc. Considerăm că acestea sunt dificil de cuantificat și foarte diferite de la o persoană la alta, sau chiar absente la unele persoane. Pe de altă parte, intenționăm analiza bunăstării în sens obiectiv, măsurabilă prin date cantitative. Analiza subiectivă a calității vieții, constând în percepția fiecărei persoane asupra satisfacției pe care i-o oferă diferitele laturi ale propriei vieți, nu face obiectul acestui studiu.

Ne vom opri în acest capitol la următoarele trei aspecte ale bunăstării populației: starea sănătății, veniturile și consumul, educația. Spre deosebire de studiile anterioare pe această tematică (HDI¹⁰, MPI¹¹, HPI¹², WHR¹³, etc.) care, în majoritate,

realizează clasificări ale țărilor pe diferite criterii, la un anumit moment de timp, prezentul raport se concentrează pe analiza dinamicii pe termen lung a nivelului de trai, pentru fiecare dintre statele considerate.

Mai întâi, dorim să studiem, comparativ, modul în care au evoluat diferiți indicatori ai bunăstării din cinci țări central și est-europene (CEE) - România, Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria și Polonia -, alături de o țară vest-europeană dezvoltată - Germania - pentru comparații, în ultimele două decade și jumătate, mai precis în perioada 1990 - 2014. Am ales anul 1990 drept an de bază în analiza dinamicii bunăstării deoarece constituie un punct de cotitură în evoluția economică a statelor CEE, mai precis momentul de trecere de la sistemul centralizat la economia de piață.

Ulterior, vom realiza o analiză de ansamblu a dinamicii indicatorilor în perioada 1990-2014. Deoarece indicatorii au diferite plaje de variație în timp, dinamica lor nu poate fi însumată într-un indicator compozit pentru fiecare țară. Din acest motiv, vom utiliza în schimb un grafic de tip radar, care sintetizează modificările din perioada 1990-2014 ale indicatorilor, pentru cele 5+1 țări analizate.

10. Human Development Index;

11. Multidimensional Poverty Index;

12. Happy Planet Index;

13. World Happiness Report;

Vom încheia capitolul cu relevarea evoluției decalajelor dintre România și celelalte țări considerate, în perioada menționată.

Secțiunile următoare ale acestui capitol includ: metodologia și datele statistice utilizate (secțiunea 4.1), analiza statistică a indicatorilor bunăstării pe care îi avem în vedere (secțiunea 4.2) și imaginea de ansamblu a dinamicii bunăstării în perioada 1990-2014 (secțiunea 4.3).

4.1. Metodologia și datele statistice utilizate

Din cauza perioadei relativ îndelungate pentru care ne-am propus să studiem evoluția bunăstării, plaja de indicatori statistici disponibili și relevanți, pentru toate țările analizate, este relativ limitată. Dintre bazele de date statistice cu acces liber care furnizează date pentru 1990-2014, singurele serii complete de date le-am găsit la Banca Mondială (WB)¹⁴ și în Penn World Table versiunea 9.0 (PWT)¹⁵. La aceste serii am adăugat și alți indicatori pe care i-am considerat mai semnificativi pentru descrierea aspectelor analizate, deși sunt disponibili pentru perioade mai scurte de timp. Anexa 1 sintetizează indicatorii utilizați, unitățile de măsură și sursele datelor statistice.

4.1.1. Starea sănătății

Vom începe cu starea sănătății populației, pe care o considerăm a fi nucleul bunăstării unei națiuni. Sănătatea constituie activul nostru cel mai de preț, pentru că o stare psihică și fizică bună este crucială pentru a fi capabili să muncim, să studiem și să ne bucurăm de viață. Evaluarea stării sănătății este, totuși, o sarcină dificilă, din cauza multitudinii de aspecte implicate. Datele pe termen lung limitate ne-au constrâns să ne restrângem analiza la anumiți indicatori. Cei pe care i-am ales, disponibili pentru perioadă 1990 – 2014, sunt: speranța de viață la naștere, exprimată în număr de ani (calculată de WB) și rata supraviețuirii infantile, la o mie de nou-născuți (obținută prin diferența față de 1000 a ratei mortalității infantile, de asemenea calculată de WB).

4.1.2. Veniturile

Deși utilizarea produsului intern brut (PIB) în analiza bunăstării este tot mai controversată, veniturile obținute de companiile de pe teritoriul unui stat în schimbul produselor și serviciilor realizate pot fi considerate o măsură a veniturilor populației unei țări. Vom începe evaluarea evoluției veniturilor cu studiul seriei istorice a PIB pentru România, calculată de Victor Axenciuc (2012)¹⁶. Această serie se termină cu anul 2000, dar am extins-o până în anul 2015 cu ajutorul indicelui de volum al PIB-ului, furnizat de Eurostat. Apoi, pentru toate cele șase țări analizate, vom utiliza PIB per capita furnizat de WB, exprimat în dolari (USD) la prețuri constante 2011 și la paritatea puterii de cumpărare (PPC).

Vom compara ulterior seria PIB cu venitul național brut (VNB). Venitul național se obține prin scăderea din PIB a diferenței dintre veniturile primare (salarii și venituri din proprietate: dividende, dobânzi, rente și profit reținut) realizate de entitățile străine pe teritoriul țării și veniturile realizate de rezidenți aflați pe teritoriul altor țări¹⁷. Cele două componente se pot compensa reciproc, caz în care nivelurile PIB și VNB sunt foarte apropiate. Nu este cazul țărilor CEE, unde prima componentă – veniturile realizate de străini pe teritoriul țării – este substanțială, în timp ce a doua componentă este, de regulă, mai mică. Ca urmare, venitul lor național este vizibil mai redus față de produsul intern, după cum vom observa calculând raportul dintre VNB și PIB. Astfel, deși companiile străine pot stimula creșterea economică (PIB), contribuția lor la venitul național (VNB) este de obicei mai redusă. Pentru a calcula raportul menționat, am utilizat PIB și VNB exprimate în monedă națională la prețuri curente, indicatori disponibili în baza de date WB.

Datele privind veniturile constituie valori medii naționale, care nu spun nimic despre distribuția lor pe indivizi. În acest scop, am folosit estimări ale indicelui Gini, realizate de WB pe bază de anchete în gospodării, care cuantifică "măsura în care distribuția veniturilor (și, în anumite cazuri, a cheltuielilor de consum) între indivizii sau între gospodăriile unei economii se abate de la distribuția perfect egală.(...) un indice Gini cu valoarea zero reprezintă egalitate perfectă, în timp ce un indice cu valoarea 100 implică o inegalitate perfectă"¹⁸.

14. <http://data.worldbank.org/indicator>;

15. Feenstra, Robert C., Robert Inklaar și Marcel P. Timmer (2015), *The Next Generation of the Penn World Table* *American Economic Review*, 105(10), 3150-3182, available for download at www.ggdc.net/pwt;

16. Axenciuc, V. (2012), *Produsul intern brut al României 1862-2000. Serii statistice seculare și argumente metodologice*, volumul I: *Produsul intern brut 1862-2000. Sinteză seriilor de timp a indicatorilor globali, pe secțiuni temporale*, Editura Economică, București, 2012, pp. 38-41;

17. Pentru mai multe detalii se poate consulta definiția OECD: <https://data.oecd.org/natincome/gross-national-income.htm>;

18. <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>;

4.1.3. Consumul

Consumul constituie o altă măsură, frecvent utilizată, a nivelului de trai; el reflectă latura hedonistă a bunăstării, mai precis satisfacția obținută prin cheltuirea veniturilor și a altor resurse financiare (ex: împrumuturi). Evident, consumul depinde în mare măsură de temperamentul și filozofia de viață a fiecărei persoane care, alături de factori raționali¹⁹, generează modul de distribuire a resurselor financiare către consum și către economisire. Un consum relativ mai ridicat nu înseamnă neapărat un nivel de trai mai bun, ci doar o înclinație ridicată către capitalizarea veniturilor prezente și/sau viitoare, cu scopul de a maximiza nivelul de satisfacție din prezent.

Vom considera consumul final al gospodăriilor²⁰, per capita, exprimat în USD 2011 la PPC, calculat pe baza aceluiași indicator exprimat în USD 2010 la cursul de schimb. Cel din urmă a fost mai întâi convertit în monedă națională la prețuri constante 2011, utilizând rata de schimb (monedă națională / USD) din 2010 și indicele prețurilor de consum din 2011 (2010=100). Apoi, a fost exprimat în USD 2011 la paritatea puterii de cumpărare, cu ajutorul factorului de conversie al PPC din anul 2011. Toți indicatorii menționați sunt disponibili în baza de date WB.

4.1.4. Educația

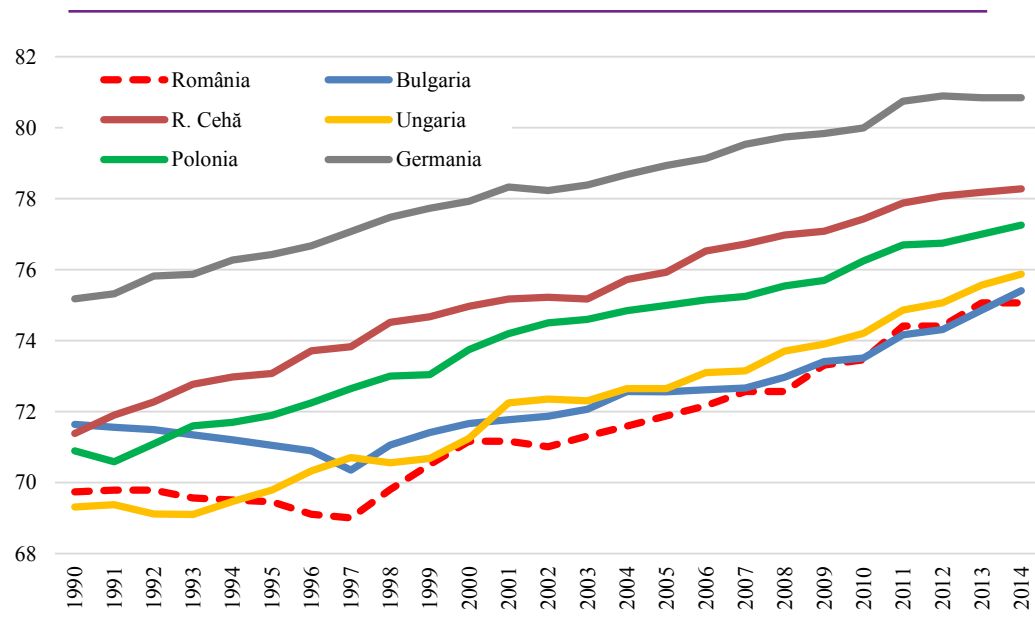
Rolul educației în sporirea bunăstării este dat atât de contribuția la dezvoltarea personală, cât și la facilitarea obținerii unor venituri mai ridicate pe piața muncii. Nivelul de educație îl vom analiza prin prisma indicelui capitalului uman per capita (HCI) realizat de PWT, alături de rata înscrierii în învățământul terțiar (universitar), furnizată de WB. HCI este calculat pe baza numărului de ani de studii și a randamentului marginal al acestuia. Cel din urmă este dat de un coeficient calculat după o funcție a veniturilor de tip Mincer, în care venitul unei persoane este corelat cu gradul de educație. Coeficientul este diferit pe diferite segmente ale traseului educațional. Rata înscrierii universitare (WB) reprezintă ponderea persoanelor înscrise în învățământul terțiar în totalul persoanelor aflate în grupa de vârstă (interval de 5 ani) corespunzătoare perioadei ulterioare absolvirii învățământului secundar.

4.2. Principalele rezultate

4.2.1. Starea sănătății

Pentru analiza stării de sănătate a populației am luat în considerare doi indicatori: speranța de viață la naștere (ani) și rata supraviețuirii infantile (‰) - calculată prin diferența față de 1000 a mortalității infantile (‰). În figurile 10a – 10b am redat evoluția relativă a acestor indicatori, în perioada 1990-2014, pentru 5 țări CEE (România, Polonia, Ungaria, Bulgaria și Cehia), la care am adăugat o țară dezvoltată vest-europeană (Germania).

Figura 10a
Speranța de viață la naștere (ani)

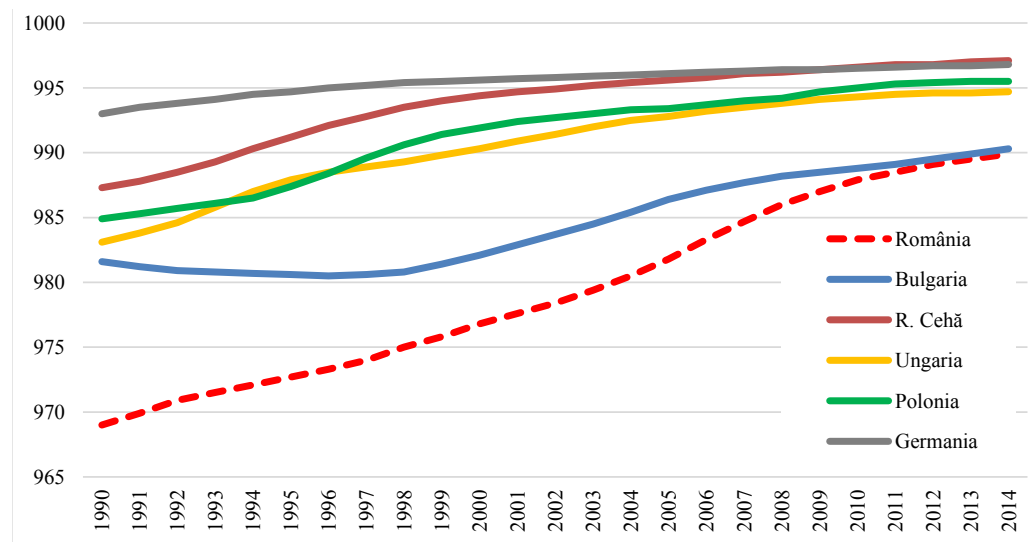
Sursa: Indicatorii Băncii Mondiale.

19. Vezi teoriile privind consumul intertemporal și modelul consumului bazat pe ciclul de viață al indivizilor.
20. Consumul gospodăriilor include și cheltuielile de consum ale instituțiilor non-profit care deservește gospodăriile, după cum menționează WB (<http://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PRVT.PC.KD?view=chart>);

Figura 10a ne arată că anii '90 aduc o creștere pronunțată a speranței de viață în statele CEE, care durează până la finalul perioadei analizate. Așadar, se poate spune că schimbările economico-sociale de după 1990 au avut un efect pozitiv asupra sistemului de sănătate și, în consecință, asupra sănătății populației. Creșterea absolută a speranței de viață în România, în intervalul 1990-2014, a fost de 5,3 ani. Remarcăm faptul că trendurile celor 5+1 țări sunt aproape paralele, cu excepția României și Bulgariei care au avut un start întârziat (1998).

Figura 10b arată că numărul copiilor care supraviețuiesc până la vârsta de un an, la o mie de nou-născuți (rata supraviețuirii infantile) a crescut, de asemenea, considerabil. Valorile corespunzătoare României descresc marginal spre finalul anilor 2000, situație caracteristică și celorlalte țări. Pentru întreaga perioadă 1990-2014, creșterea corespunzătoare României (20,9 %) a fost cea mai ridicată din cadrul țărilor CEE. Germania înregistrează o evoluție modestă, în principal datorită valorilor inițiale superioare, astfel încât potențialul de creștere a fost mai redus.

Figura 10b
Rata supraviețuirii infantile, la o 1000 de nou-născuți

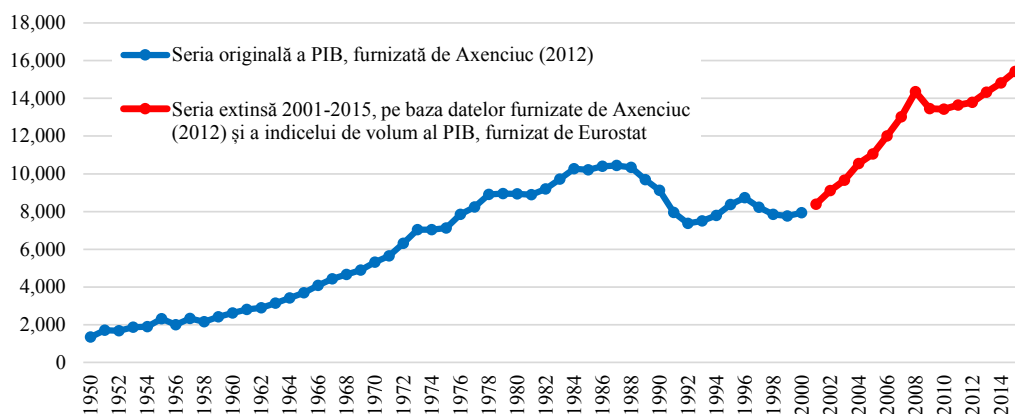
Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale.

4.2.2. Veniturile

În această secțiune vom prezenta mai întâi seria istorică a PIB pentru România (1950-2000), exprimată în USD la prețuri constante și

la paritatea puterii de cumpărare, calculată de Axenciuc (2012). Am extins această serie până în anul 2015, utilizând un indice de volum al PIB per capita, furnizat de Eurostat.

Figura 11a
PIB per capita în România, 1950 - 2015, 2000 USD PPC

Sursa: Date furnizate de Axenciuc (2012, pp. 38-41) și calcule proprii pe baza datelor furnizate de Axenciuc (2012) și Eurostat.

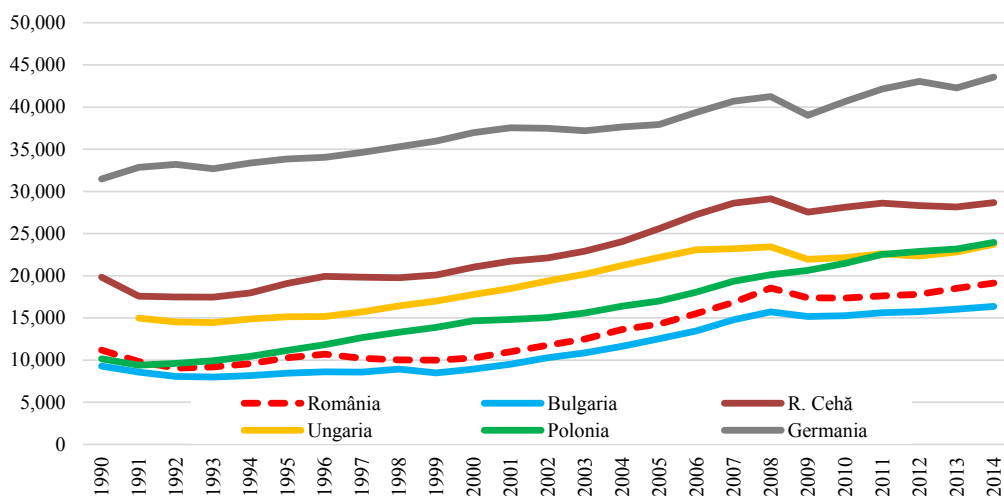
Datele ne arată că perioada ulterioară celui de-al doilea război mondial a adus o revigorare puternică a PIB în termeni reali, înregistrând un vârf în 1987, ceea ce arată că declinul PIB a survenit înainte de schimbările economice începute în 1989. Această inflexiune poate fi interpretată ca o inflexiune a ciclului economic, dar și ca un semnal că performanța economiei centralizate românești ajunsese la un moment critic (un argument în acest sens este faptul că existase deja un punct de inflexiune în anul 1984).

Mai departe, graficul arată că tranziția la economia de piață a avut un puternic impact asupra creșterii economice. Cu toate acestea, după un al doilea trend descrescător în 1997-1999, PIB real al României a beneficiat de cea mai abruptă creștere înregistrată din 1950, întreruptă numai de șocul crizei globale (2009-2010). Conform cifrelor noastre, calculate pe baza datelor furnizate de Axenciuc (2012) și

Eurostat, valoarea din 2015 a PIB per capita real a fost de 1,5 ori mai mare față de vârful din 1987 și de 11,5 ori mai ridicată comparativ cu nivelul din 1950.

Pentru a analiza toate statele CEE considerate, am utilizat date furnizate de WB, mai precis PIB per capita exprimat în USD la prețuri constante 2011 și la paritatea puterii de cumpărare. În figurile 11b și 11c am prezentat dinamica PIB în valori absolute și relative (bază fixă 1991), pentru grupul de 5+1 țări. În termeni absoluți, PIB din România a fost, începând cu 1992, al doilea cel mai redus din cadrul grupului analizat. După două declinuri în 1992 și 1997-1999, PIB reușește să atingă nivelul din 1990 abia în anul 2002. Începând cu anul 2000, creșterea devine mai robustă și beneficiază de o ascensiune deosebită în perioada 2005-2008, susținută atât de cererea internă cât și de cea externă. Cu toate acestea, impactul crizei globale a ajustat drastic traiectoria PIB.

Figura 11b
PIB per capita, 2011 USD PPC

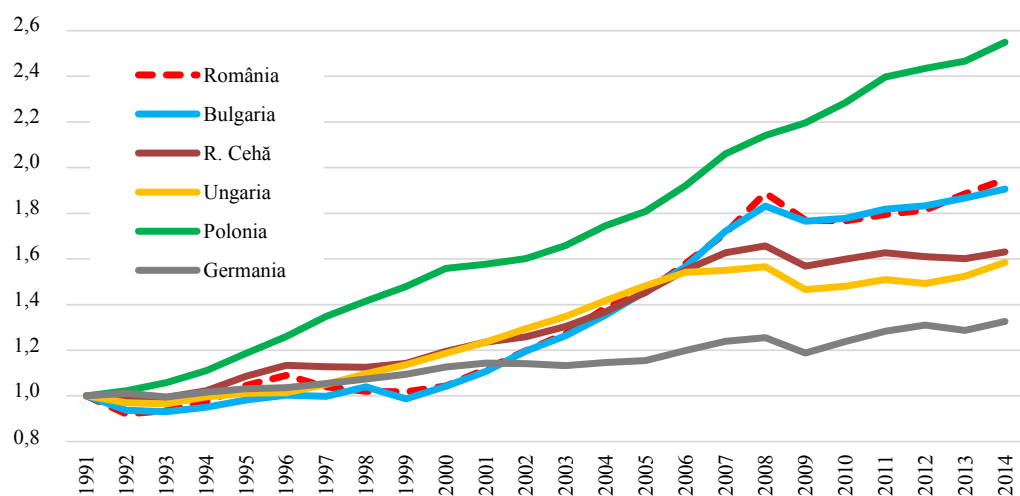

Sursa: Indicatorii Băncii Mondiale.

Dinamica relativă este mai edificatoare în ce privește evoluția PIB, deoarece raportează modificările absolute la nivelul inițial, adică la mărimea economiei. Totodată, din punct de vedere al venitului, utilitatea lui marginală depinde de nivelul inițial. Figura 11c arată că, de-a lungul perioadei 1991-2014, Polonia conduce în ce privește creșterea relativă, urmată de România și Bulgaria. PIB-ul Poloniei a crescut într-o măsură mult mai ridicată

comparativ cu celelalte state, înregistrând în 2014 un nivel de aproximativ 2,5 ori mai ridicat față de 1991. Mai mult, Polonia este singura țară în care efectele crizei au fost aproape absente. Pe de altă parte, România a fost considerabil afectată; în consecință, nivelul PIB din 2014 a fost de doar 1,8 ori mai ridicat comparativ cu 1991.

Figura 11c
PIB per capita, 1991=1

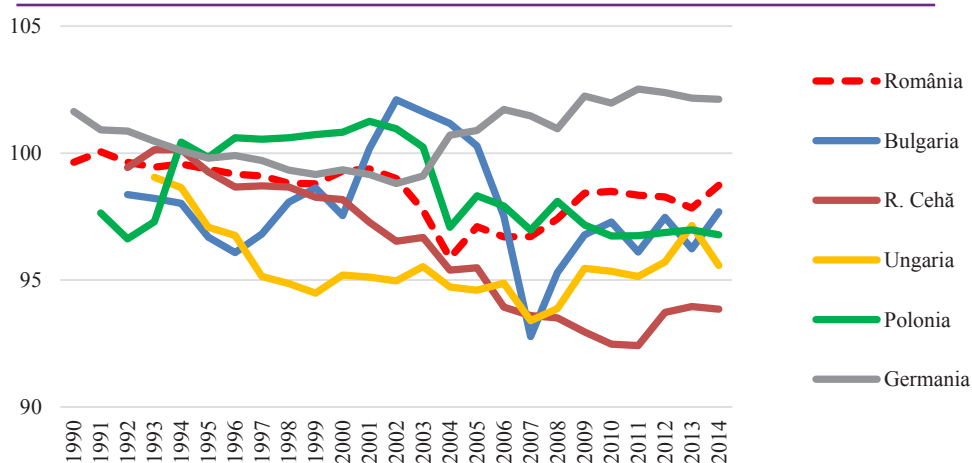
Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale.

Deoarece o parte semnificativă a veniturilor realizate de companiile străine rezidente în țările CEE părăsesc economiile naționale, un indicator mai potrivit pentru aprecierea nivelului de trai al populației este venitul național (furnizat de WB). El exclude din PIB veniturile primare realizate de entitățile străine de pe teritoriul țării și adună veniturile provenite din exterior (în secțiunea 4.1.2. am prezentat mai multe detalii).

În figura 11d putem observa că raportul VNB / PIB din majoritatea țărilor CEE este sub 100% și coboară chiar la 92,4% (cazul Cehiei, 2011). În cea de-a doua parte a perioadei analizate,

putem spune că tendința raportului este relativ similară între țările CEE, cu excepția Republicii Cehe și a unor oscilații majore înregistrate de Bulgaria. Sporirea investițiilor străine directe a condus la un declin al raportului începând cu 2000; după 2007 însă (anterior în România și ulterior în Cehia), apare un trend ascendent, probabil datorat unui declin în activitatea companiilor străine. Germania prezintă un trend opus, în sensul că beneficiază de valori de peste 100% începând cu 2004, ceea ce înseamnă că veniturile primite din exterior au fost superioare veniturilor realizate de străini pe teritoriul țării.

Figura 11d
VNB, % în PIB

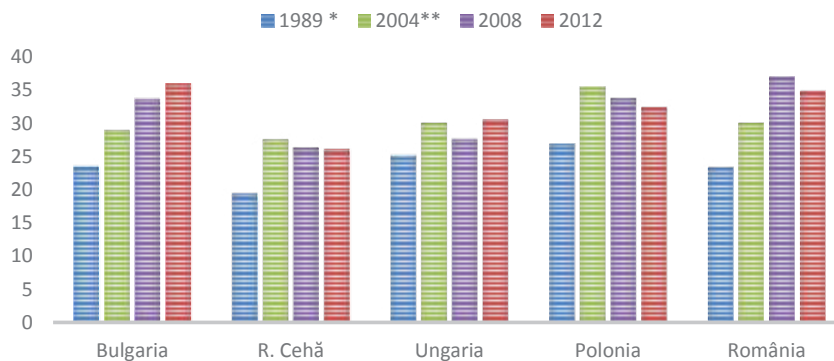

Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale.

Pentru a evalua măsura în care inegalitatea veniturilor s-a modificat de-a lungul timpului, prezentăm în figura următoare evoluția indicelui Gini, estimat de WB pe baza anchetelor în

gospodării (vezi secțiunea 4.1.2 pentru detalierea conceptului). Am selectat 1989 ca an inițial, din cauza faptului că valorile corespunzătoare anului 1990 nu sunt disponibile.

Figura 11e
Indicele Gini, %

În ciuda evoluțiilor diferite ale țărilor considerate, tendința de creștere a inegalității este evidentă. Comparând valorile din 1989 și 2012, Bulgaria și România înregistrează cele mai ample creșteri ale indicelui Gini (12,6 p.p.

și, respectiv 11,6 p.p.). În Cehia și Ungaria se remarcă o reducere a indicelui după 2004; și în România, după un maxim în 2008 (36,9%), valoarea din 2012 este cu 2,1 p.p. mai scăzută.

* 1988 pentru R. Cehă; ** 2003 pentru Bulgaria. Notă: nu au fost disponibile date complete pentru Germania

4.2.3. Consumul

În figurile 12a și 12b se prezintă evoluția absolută și relativă (1991=1²²) a consumului final real al gospodăriilor, per capita. Deși în valori absolute România este din nou pe unul dintre ultimele locuri (fig. 12a), alături de Bulgaria, creșterea sa relativă este cea mai ridicată din cadrul grupului, după cum se poate observa în fig. 12b. Ca și în cazul PIB, evoluția consumului gospodăriilor include o creștere susținută până în 2008, urmată de o fază recesionistă declanșată de criza globală, când consumul privat a fost afectat pe trei căi: venituri, credit și înclinația către consum (incertitudinea privind evoluțiile economice ulterioare a determinat populația să fie mai temperată în privința cheltuielilor de consum). Șocul consumului din 2009 este evident în cazul

României, al Bulgariei și al Ungariei, în timp ce R. Cehă a suferit doar o ușoară contracție, iar Polonia și-a continuat creșterea. Evoluția Germaniei este de asemenea notabilă, în sensul că lipsesc oscilații vizibile în perioada ultimei recesiuni globale.

Consumul gospodăriilor a crescut în România de 2,9 ori între 1991 și 2014, urmat de cel din Polonia (2,4 ori). Polonia este țara al cărui consum și-a revenit cel mai rapid după șocul din 1989-1990, însă revenirea mai întârziată a României a fost compensată de o ascensiune abruptă între 2000 și 2008, susținută atât de venituri cât și de împrumuturi masive, fapt ce a redus considerabil decalajul dintre cele două țări, în termeni absoluți. Începând cu 2009 însă, decalajul se mărește din nou, în principal din cauza modului diferit în care cele două țări au resimțit efectele crizei.

Figura 12a
Consumul final al gospodăriilor, per capita, 2011 USD PPC

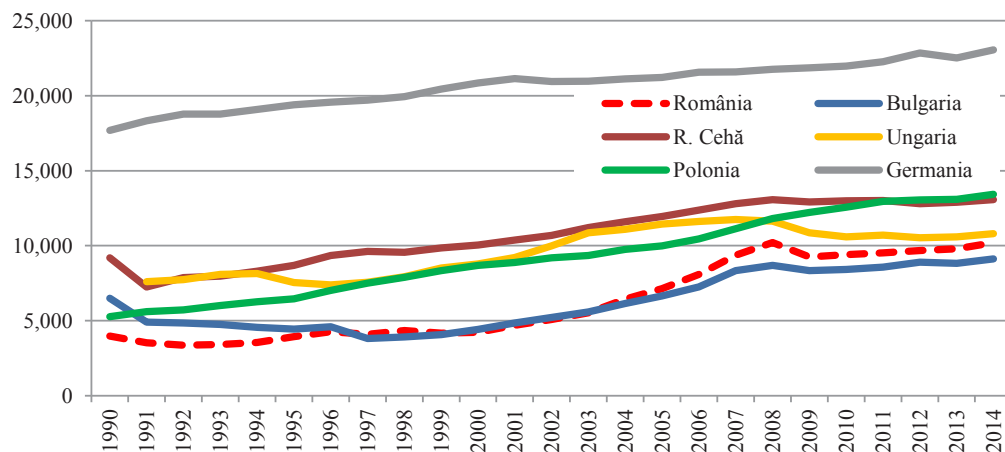
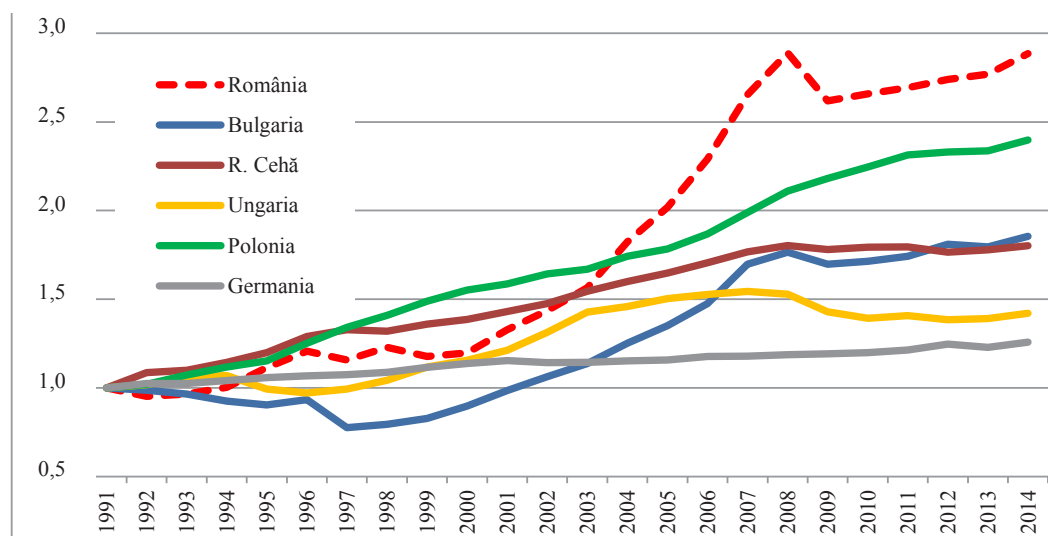

Figura 12b
Consumul final al gospodăriilor, per capita, 1991=1

Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale.

21. http://www.rug.nl/ggdc/docs/human_capital_in_pwt_90.pdf

22. Valoarea corespunzătoare Ungariei din 1990 lipsește, de aceea am considerat anul 1991 ca bază fixă.

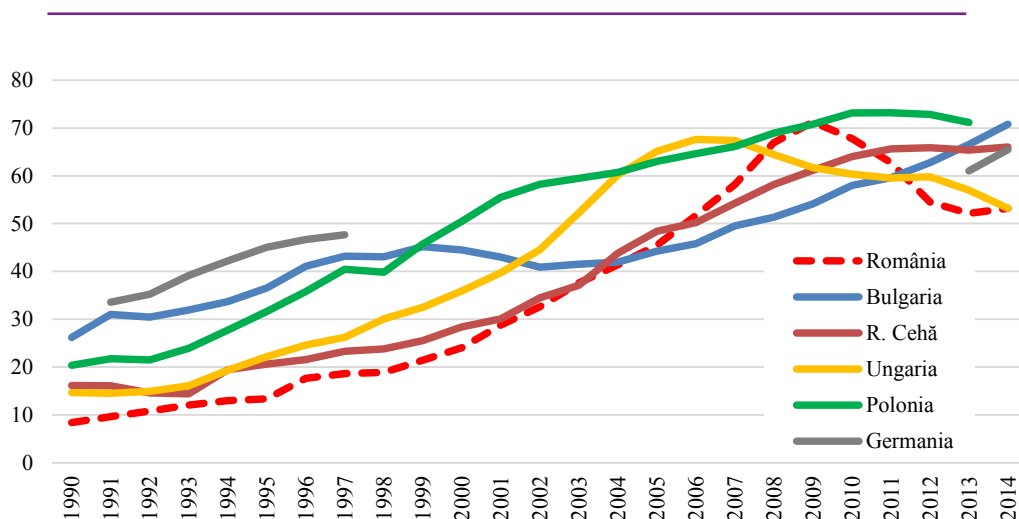
4.2.4. Educația

În această secțiune vom examina modul în care a evoluat nivelul educației populației, folosind doi indicatori: rata brută a înscrierilor în învățământul superior (în %) furnizată de Banca Mondială (Figura 13a) și indicele capitalului uman (HCI), calculat de PWT (Figura 13b).

Rata de înmatriculare în învățământul terțiar măsoară procentul studenților în populația din grupa de vârstă de 5 ani ulterioară absolvirii învățământului secundar. După 1990, apariția universităților private a generat o creștere susținută a numărului de studenți în statele CEE.

România, aflată în anul 1990 pe ultimul loc între țările analizate, cu o rată de 8,4%, beneficiază ulterior de cea mai puternică ascensiune și ajunge pe primul loc în 2009 cu o rată a înmatriculării de 71,3% (o creștere de 8,5 ori). Fiind vorba de un raport, el este influențat atât de numitor (numărul de studenți), cât și de numitor (populația corespunzătoare grupei de vârstă specifică). Este posibil ca și reducerea acestei grupe de vârstă, determinată de diverși factori, să fi contribuit la această ascensiune. Ungaria a înregistrat, de asemenea, o creștere semnificativă; nivelul anului 2007 a fost de aproape cinci ori mai mare decât cel din 1990.

Figura 13a
Rata brută a înmatriculării terțiare (%)

Notă: datele aferente perioadei 1998 - 2012 nu sunt disponibile pentru Germania. Sursa: Indicatori ai Băncii Mondiale

A doua jumătate a anilor 2000 corespunde unei plafonări a evoluției înmatriculării terțiare, în majoritatea țărilor CEE. Cauzele potențiale sunt multiple și specifice fiecărei țări. În România, de exemplu, țara cu cea mai abruptă contracție a indicatorului menționat, creșterea dificultății examenului de bacalaureat a redus semnificativ numărul de candidați la admiterea în universități. Dar, mai ales, a scăzut interesul în calificările oferite de de acestea, în primul rând din cauza unei neconcordanțe între aceste calificări și cerințele pieței muncii, ceea ce a condus la dificultăți în găsirea de locuri de muncă adecvate de către absolvenți. Un alt motiv îl reprezintă nivelul scăzut al salariilor oferite de angajatori, care erau disproporționate în raport cu nivelul de pregătire. Salariile au fost, de asemenea, afectate de recesiunea resimțită în urma crizei financiare. Ca rezultat,

tinerii au optat fie pentru locuri de muncă mai puțin calificate, fie au decis să emigreze - pentru a studia sau pentru a realiza un venit decent. Din aceste motive, între 2007 și 2013, numărul de studenți din România s-a redus la jumătate, după cum a constatat un raport al Curții de Conturi²³.

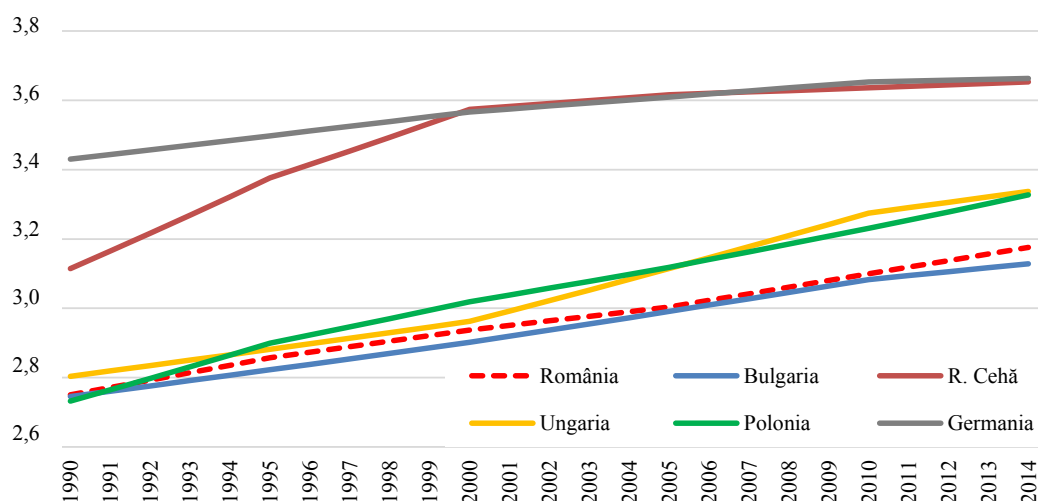
Evoluția de excepție a României până în 2009 trebuie privită cu rezerve, deoarece nu spune nimic despre calitatea educației și, implicit, despre utilitatea ei atât din punct de vedere al dezvoltării personale, cât și în ce privește contribuția la sporirea veniturilor. Cea din urmă este luată în calcul de indicele capitalului uman (HCI), realizat de PWT. HCI este estimat pe baza numărului de ani de studii și a randamentului marginal al acestuia.

23. Curtea de Conturi a României (2015) – Analiza fundamentării și evoluției situației obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020, pp. 36 – 37, <http://www.curteadeconturi.ro/Publicatii/SINTEZAAPInvsup.pdf>.

Figura 13b arată că România și Bulgaria au atins o creștere modestă a HCI, în comparație cu Ungaria și Polonia. Republica Cehă a realizat o creștere deosebit de abruptă a HCI până în anul 2000, mult mai rapidă decât în

restul țărilor CEE, micșorând decalajul cu Germania. Totuși, evoluția HCI în Republica Cehă se plafonează spre sfârșitul anilor '90, iar creșterea între anii 2000 și 2014 este una mai redusă.

Figura 13b
Indicele capitalului uman per capita, bazat pe numărul anilor de școală și randamentul educației

Sursa: Feenstra, Robert C., Robert Inklaar și Marcel P. Timmer (2015), *The Next Generation of the Penn World Table* American Economic Review, 105(10), 3150-3182, available for download at www.ggdnc.net/pwt.

4.3.4. Imaginea de ansamblu a evoluției bunăstării

4.3.1. Evoluția bunăstării, scoruri relative

După ce am parcurs un volum semnificativ de analize statistice, este timpul să sintetizăm și să comparăm în această secțiune evoluția bunăstării din cele 5+1 state CEE, mai precis modificările din intervalul 1990-2014 ale variabilelor examinate anterior (cu excepția indicelui Gini). Am utilizat modificări relative pentru PIB și consumul privat (deoarece utilitatea marginală a venitului / consumului este dependentă de nivelul inițial) și modificări absolute pentru celelalte variabile²⁴.

Pentru a cumula modificările indicatorilor într-o singură reprezentare vom utiliza un grafic de tip radar (Figura 14), în care axele reprezintă indicatorii, iar liniile colorate reprezintă cele 6 țări. Putem astfel aprecia bunăstarea prin suprafața descrisă de linia corespunzătoare fiecărei țări, care unește valorile indicilor. Deoarece variabilele bunăstării au plaje diferite

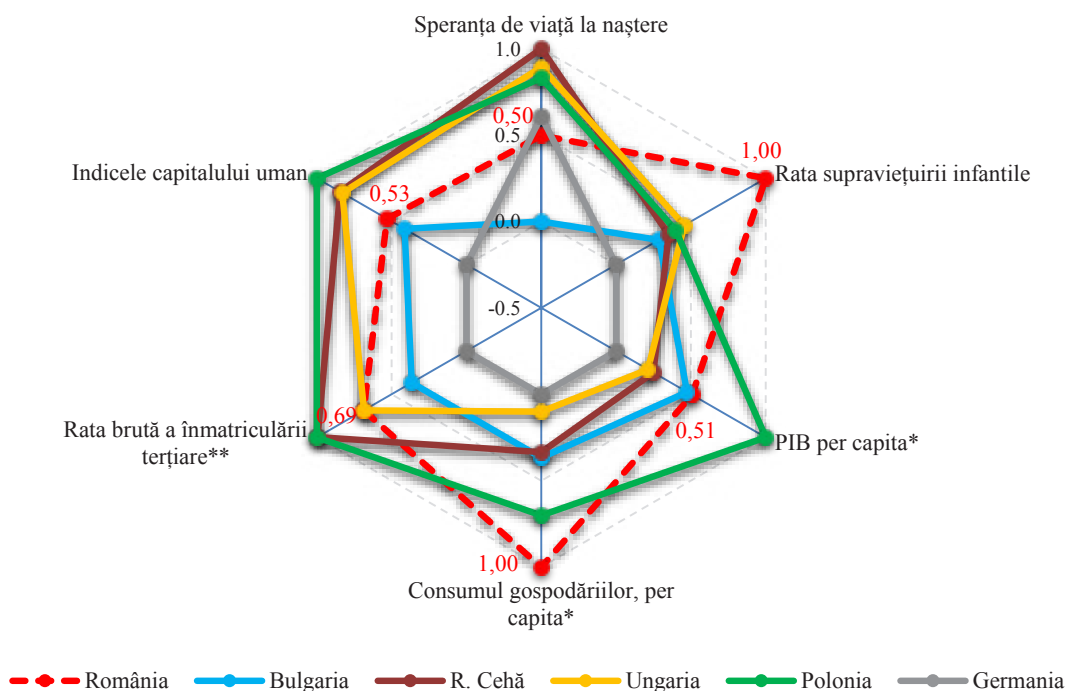
de variație (dispersii diferite) în perioada studiată, prezentarea lor pe o singură scală conduce la valori foarte apropiate pentru indicatorii cu variații mai reduse, astfel încât citirea graficelor ar deveni dificilă. Din acest motiv, am normalizat modificările 1990-2014, în intervalul 0 – 1 (fig. 14), utilizând formula:

$X_{nij} = (X_{ij} - X_{im}) / (X_{iM} - X_{im})$, în care:

X_{nij} = valoarea normalizată a modificării indicatorului i , pentru țara j ;
 X_{ij} = modificarea absolută (relativă pentru PIB și consum) a indicatorului i , pentru țara j ;
 $X_{iM} = \max_j (X_{ij})$, adică valoarea maximă (între cele j țări considerate) a modificării indicatorului i ;
 $X_{im} = \min_j (X_{ij})$, valoarea minimă (între cele j țări considerate) a modificării indicatorului i .

Datele astfel normalizate vor genera scoruri cu valori între 0 (pentru țara cu valoarea minimă a modificării indicatorului) și 1 (valoare corespunzătoare țării cu valoarea maximă a modificării).

Figura 14
Evoluția bunăstării (1990-2014), scoruri relative

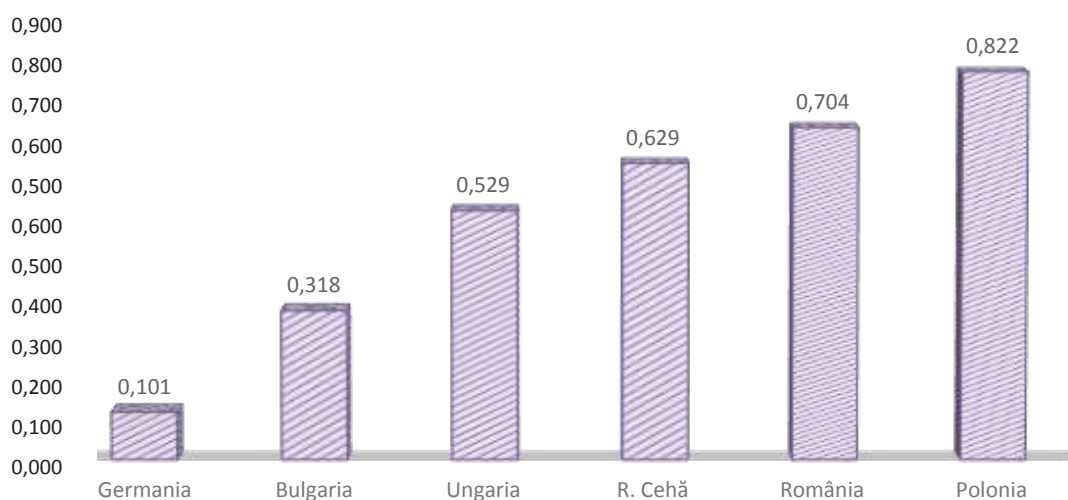
* 1991-2014; ** 1991-2013. Notă: valorile corespund României. Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale și de Feenstra, Robert C., Robert Inklaar and Marcel P. Timmer (2015), *The Next Generation of the Penn World Table* American Economic Review, 105(10), 3150-3182, available for download at www.ggd.net/pwt.

24. Prin "modificări relative" ale variabilei "V" între 1990 și 2014 înțelegem raportul V_{2014} / V_{1990} ; "modificările absolute" au fost calculate ca simple diferențe $V_{2014} - V_{1990}$;

Figura 14 ne arată că, deși România beneficiază de evoluții pozitive și consistente ale bunăstării, se află pe primul loc doar pentru doi dintre cei șase indicatori: supraviețuirea infantilă și consumul privat. Evoluția PIB este a doua după Polonia, a cărei performanță este superioară tuturor celorlalte țări. Pentru înscrierea în învățământul terțiar, România este doar pe poziția a treia pentru că ascensiunea susținută din 2000-2009 a fost parțial anulată de reducerea ulterioară dramatică a numărului de studenți (Figura 13a). Poziții și mai puțin favorabile apar în cazul evoluției speranței de viață și a indicelui capitalului uman (HCI) – locul cinci, respectiv locul patru. În cazul speranței de viață, trendul inițial descendent al României și Bulgariei constituie principalul motiv pentru startul întârziat și pentru evoluția de ansamblu relativ modestă.

În Anexa 2 am prezentat scorurile relative medii generale ale evoluției bunăstării pentru fiecare țară, calculate ca medii aritmetice ale scorurilor medii corespunzătoare fiecăruia dintre cei trei piloni ai bunăstării: sănătate, venituri și consum, educație. La rândul lor, acestea au fost calculate ca medii aritmetice ale modificărilor celor doi indicatori componenți ai fiecărui pilon. Polonia se află pe primul loc în ce privește scorurile medii a doi piloni ("venituri și consum" și "educație"), dar și ca scor mediu total al evoluției bunăstării în perioada 1990-2014 (cu un scor mediu general de 0,82). România se află pe primul loc în ce privește scorul mediu al pilonului "sănătate", pe locul doi la pilonul "venituri și consum" și pe locul patru la "educație", cu un scor general total de 0,70. O reprezentare grafică a scorurilor medii generale pentru fiecare țară sintetizează analiza de mai sus:

Figura 15
Evoluția bunăstării (1990-2014*), scoruri relative medii generale

* 1991-2014 pentru PIB și consumul gospodăriilor, 1991-2013 pentru rata înmatriculării terțiare.

Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale și de Feenstra, Robert C., Robert Inklaar and Marcel P. Timmer (2015), *The Next Generation of the Penn World Table* American Economic Review, 105(10), 3150-3182, available for download at www.ggd.net/pwt.

Locul ultim ocupat de Germania poate fi o dovadă a convergenței bunăstării între estul și vestul Europei. Totuși, acest lucru nu este neapărat adevărat în cazul PIB și al consumului, deoarece creșterile relative inferioare ale Germaniei pot însemna creșteri absolute superioare, atunci când nivelul bazei de

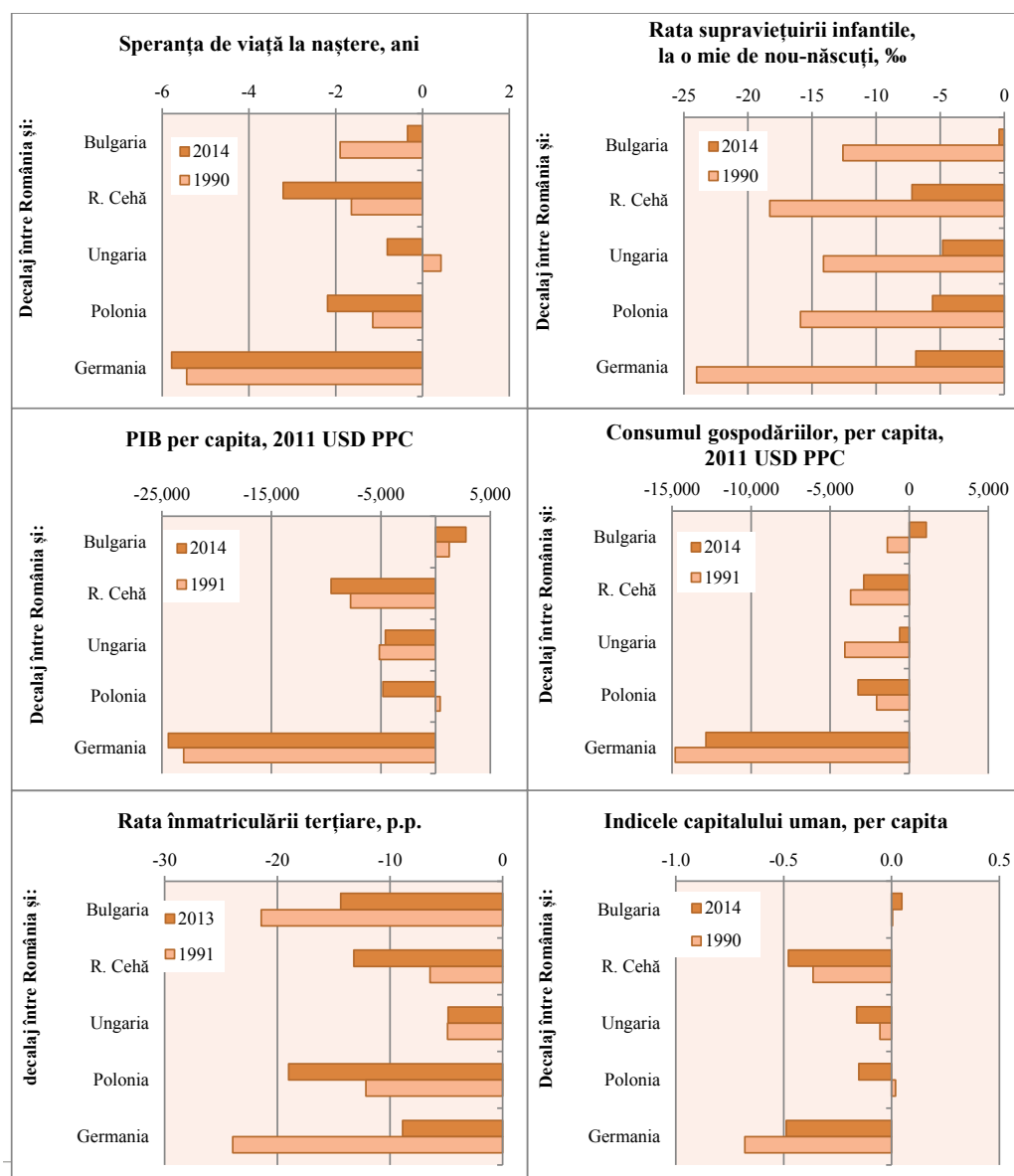
raportare este suficient de mare. Observația este relevantă și în ce privește reducerea decalajelor PIB și ale consumului dintre România și celelalte state. Din acest motiv, secțiunea următoare se referă în mod specific la decalajele în termeni absoluți.

4.3.2 Evoluția decalajelor absolute ale bunăstării

Pentru a clarifica în profunzime evoluția disparităților dintre România și celelalte țări, în Figura 16 am prezentat decalajele în cifre absolute²⁵, corespunzătoare fiecărui indicator studiat, la începutul și la finalul perioadei studiate (1990 și 2014²⁶). Se observă că pentru PIB și consum, rezultatele nu sunt în întregime anticipate de Figura 14. De exemplu, deși modificarea relativă a PIB este mai mare în România

comparativ cu Germania și Cehia, decalajele absolute corespunzătoare au crescut. Același lucru se întâmplă și în cazul decalajului dintre România și Polonia în cazul consumului gospodăriilor. Aceste neconcordanțe confirmă faptul că modificările relative pot fi derutante în ce privește estimarea tendinței decalajelor. Pentru restul indicatorilor, conform așteptărilor, rezultatele din Figura 16 corespund celor din Figura 14, în sensul că modificările absolute superioare pentru România au condus la reducerea decalajelor, și viceversa.

Figura 16
Decalaje absolute între România și celelalte țări analizate

Notă: decalajele negative semnifică valori mai mici ale României, față de celelalte țări analizate; decalajele pozitive indică valori mai mari.
Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale și de Feenstra, Robert C., Robert Inklaar and Marcel P. Timmer (2015), *The Next Generation of the Penn World Table* American Economic Review, 105(10), 3150-3182, available for download at www.ggdcc.net/pwt.

25. Decalajele absolute pentru indicatorul "I" au fost calculate ca simple diferențe $I_{România} - I_j$, unde j reprezintă fiecare dintre celelalte cinci țări considerate;

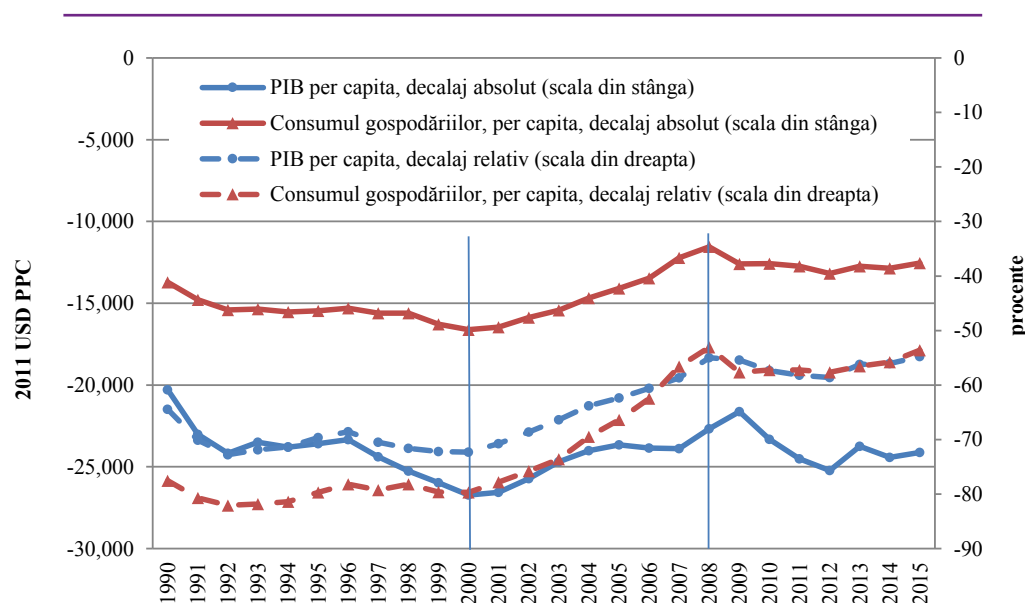
26. 1991 și 2014 pentru PIB și consum per capita, 1991 și 2013 pentru rata înscrierii în învățământul terțiar;

O atenție specială este necesară a fi acordată evoluției disparităților economice dintre România și Germania, deoarece ele pot constitui o ilustrare a evoluției convergenței cu țările dezvoltate din vestul Europei (Germania este considerată a fi "motorul Europei"²⁷). Ca urmare, în Figura 17 am detaliat modul în care au evoluat decalajele privind PIB și consumul privat, atât în termeni absoluți, cât și relativi (procente)²⁸.

Putem distinge trei principale sub-perioade. Cea inițială (1990-2000) corespunde primei decade de tranziție la economia de piață în țările CEE, asociate cu un declin al performanței economice și cu o lărgire a decalajelor. A doua etapă (2000-2008) a însemnat o creștere economică susținută

în țările CEE și, în consecință, o tendință de reducere a decalajelor față de vestul Europei. În cazul PIB, decalajul absolut a continuat să scadă în 2009, din cauza contracției pronunțate a PIB din Germania, în acel an. În cea de-a treia etapă (2008-2014), asistăm din nou la o ușoară adâncire a decalajelor. Această tendință a fost inițial generată de revenirea rapidă a PIB din Germania după momentul de instabilitate 2008-2009, în timp ce convalescența României a durat mai mult. Cu toate acestea, în ultimii doi ani reprezentați România pare a încerca să reducă din nou decalajele, și există condiții de reluare a tendinței de reducere a acestora în următorii ani.

Figura 17
PIB și consumul gospodăriilor, decalaje între
România și Germania

Notă: Un decalaj negativ (absolut sau relativ) semnifică valori mai mici ale României, față de Germania (vezi notele de subsol 25 și 28 pentru mai multe explicații).

Sursa: calcule proprii, bazate pe Indicatorii Băncii Mondiale.

27. <http://www.economist.com/node/15663362>.

28. Decalajul relativ (%) pentru indicatorul "I" este dat de raportul $(I_{\text{România}} - I_{\text{Germania}}) / I_{\text{Germania}}$, unde I reprezintă valoarea indicatorului I în anul t .

5. Observații finale

Chiar dacă România s-a clasat în urma altor țări CEE în cifre absolute, evoluțiile pozitive pe care le-am observat pentru unii indicatori indică o tendință de convergență cu țări mai bine poziționate până în prezent, fapt confirmat de reducerea decalajelor aferente acestor indicatori.

Sintetizând rezultatele de mai sus, putem concluziona că dezvoltarea bunăstării în România în perioada 1990-2014, determinată pe baza indicatorilor și a metodologiei deja prezentate, pare să fi fost una coerentă și robustă. Dacă ne uităm la scorurile relative generale, România ocupă locul doi dintre cele șase state analizate în cadrul studiului, după Polonia. În consecință, chiar dacă România s-a clasat în urma altor țări CEE în cifre absolute, evoluțiile pozitive pe care le-am observat pentru unii indicatori indică o tendință de convergență cu țări mai bine poziționate până în prezent, fapt confirmat de reducerea decalajelor aferente acestor indicatori.

Cu toate acestea, locul al doilea ocupat de România ascunde performanțe mixte în rândul indicatorilor analizați. Spre exemplu, evoluția bunăstării în România este mai redusă comparativ cu alte state CEE în ce privește speranța de viață, înmatricularea universitară și capitalul uman. În consecință, decalajele corespunzătoare s-au extins. Mai mult, în cazul PIB, deși creșterea relativă a României este mai redusă doar față de cea a Poloniei, decalajele în cifre absolute între România și alte două țări (R. Cehă și Germania) s-au adâncit în 2014, comparativ cu 1990.

Am văzut că progresul calității vieții înregistrat în România și în alte țări CEE este mai ridicat decât cel al Germaniei, pentru majoritatea indicatorilor (cu excepția speranței de viață). Acest lucru ar putea sugera o tendință de convergență între Europa de Est și cea de Vest, având în vedere că dezvoltarea Germaniei este reprezentativă pentru dinamica țărilor din Europa de Vest. Totuși, acest lucru ar putea să nu fie valabil în cazul PIB-ului și al consumului (pentru care am calculat modificări relative), după cum am exemplificat mai sus în cazul României.

Cele de mai sus identifică în mod clar câteva direcții de dezvoltare care ar trebui să fie urmate de factorii de decizie la nivel economic și social din România. Astfel, sectoare importante, cum ar fi sănătatea și educația necesită o atenție semnificativă atât în ceea ce privește investițiile cât și eficiența operațională.

Limitări ale cercetării noastre

Trebuie să subliniem faptul că indicatorii statistici disponibili pentru întreaga perioadă propusă în această cercetare sunt limitați, în special pentru țările CEE, iar acest neajuns nu ne-a permis să alegem cele mai semnificative variabile pentru fiecare aspect al bunăstării. Demersul nostru de față fiind un punct de plecare pentru o posibilă serie de cercetări viitoare, considerăm că veniturile, consumul și averea populației sunt principalele aspecte care ar trebui aprofundate în viitoare studii pe tematica bunăstării obiective. Studiarea acestora la nivel de gospodărie și nu la nivel național este de preferat atunci când se analizează bunăstarea. În privința venitului gospodăriilor, analiza celui disponibil, care exclude impozitele plătite, este cea mai potrivită. În cazul consumului, un pas metodologic important ar fi segmentarea acestuia pe diferite categorii de bunuri și servicii.

Pe de altă parte, cercetări suplimentare cu privire la inegalitatea veniturilor gospodăriilor (și a altor aspecte ale bunăstării), folosind diferite metodologii, este de asemenea recomandată. Analiza distribuției persoanelor / gospodăriilor în funcție de nivelul veniturilor este de asemenea

oportună pentru a detecta posibile tendințe de polarizare. Un alt aspect relevant al bunăstării este averea populației - active financiare și nefinanciare – precum și situația bilanțieră, mai precis relația dintre active, pasive și venitul disponibil. Toate acestea au început să fie cuantificate și incluse în bazele de date statistice relativ recent, motiv pentru care nu au fost incluse în analiza noastră pe termen lung. Compromisul dintre orizontul de timp și profunzimea cercetării nu poate fi evitat, atât în cazul bunăstării, cât și pentru studiarea multor alte aspecte economico-sociale. Ca urmare, investigații viitoare aprofundate, axate pe perioade scurte de timp, pot contribui la completarea imaginii de ansamblu.

Având în vedere rezultatele obținute în această lucrare, cercetarea coordonatelor bunăstării subiective în România se poate dovedi, de asemenea, utilă. Acest lucru ar implica o abordare și o metodologie total diferite, după cum am prezentat în secțiunea introductivă. În afara de valoarea adăugată implicită a unei astfel de analize, ar fi interesant de comparat rezultatele obținute cu cele obținute prin utilizarea indicatorilor statistici, adică analiza obiectivă. Vom lăsa acest capitol deschis pentru viitor.

Bibliografie

1. Axenciuc, V. (2012), "Produsul intern brut al României 1862-2000. Serii statistice seculare și argumente metodologice, volumul I: Produsul intern brut 1862-2000. Sinteza seriilor de timp a indicatorilor globali, pe secțiuni temporale", Editura Economică, București;
2. Curtea de Conturi a României (2015), "Analiza fundamentării și evoluției situației obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020";
3. Conceição, P. și Bandura, R. (2008), "Measuring subjective wellbeing: A summary review of the literature", United Nations Development Programme (UNDP) Development Studies, Working Paper;
4. Easterlin, R. A. (1974), "Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence", Nations and households in economic growth, 89, 89-125;
5. Easterlin, R. A. (1995), "Will raising the incomes of all increase the happiness of all?", Journal of Economic Behavior & Organization, 27(1), 35-47;
6. EU Commission (2009), GDP and beyond: measuring progress in a changing world, COM (2009) 433;
7. Feenstra, R. C., Inklaar, R., M. P. Timmer (2016), What is new in PWT 9.0?, Groningen Growth and Development Centre, University of Groningen;
8. Feenstra, R. C., Inklaar, R., M. P. Timmer (2015a), "The Next Generation of the Penn World Table", American Economic Review 2015, 105(10): 3150-3182, available for download at www.ggd.net/pwt. https://www.rug.nl/research/ggdc/data/pwt/v81/the_next_generation_of_the_penn_world_table.pdf;
9. Feenstra, R. C., Inklaar, R., M. P. Timmer (2015b), Human capital in PWT 9.0, Groningen Growth and Development Centre, University of Groningen;
10. Frey, B. S. și Stutzer, A. (2002), Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Well-Being, Princeton and Oxford: Princeton University Press;
11. Helliwell, J. F., R. Layard și J. Sachs, eds. (2016), World Happiness Report 2016 Update (Vol.I), New York, Sustainable Development Solutions Network;
12. Inklaar, R., M. P. Timmer (2013) – Capital, labour and TFP in PWT8.0, Groningen Growth and Development Centre, University of Groningen;
13. Legatum Institute (2016), The Legatum Prosperity Index 2016. Bringing prosperity to life, Tenth Edition 2007-2016, London;
14. New Economics Foundation (2016), The Happy Planet Index 2016. A global index of sustainable wellbeing;
15. Stiglitz, J. E., A. Sen și J.P. Fitoussi (2010), Report by the Commission on the measurement of economic performance and social progress: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Paris;
16. United Nations Development Programme (2015), Human Development Report 2015. Work for Human Development, New York;
17. Weimann, J., A. Knabe și R. Schöb (2015), Measuring happiness: The economics of well-being, MIT Press.

Anexa 1

Indicatori, unități de măsură, perioade de timp considerate și sursele datelor statistice

Indicator	Unitate de măsură	Perioada	Sursa datelor
Sănătate - Speranța de viață la naștere, total - Rata supraviețuirii infantile, la 1.000 de nou-născuți	ani %	1990 - 2014 1990 - 2014	- Indicatorii Băncii Mondiale (actualizat 17.11.16) - Calculat pe baza indicatorilor Băncii Mondiale: Rata mortalității infantile, la 1.000 de nou-născuți (actualizat 17.11.16)
Venituri - Produsul intern brut, per capita, în România - Produsul intern brut, per capita - Venitul național brut, % în PIB - Indicele Gini, estimat de Banca Mondială	2000 USD PPC 2011 USD PPC % %	1950 - 2015 1990 – 2014 1990– 2014 1989 - 2012	- Axenciuc (2012) și calcule ale autorilor, pe baza datelor furnizate de Axenciuc (2012) și Eurostat: indicele înălțat al volumului PIB per capita, 2010=100 (actualizat 03.11.16) - Indicatorii Băncii Mondiale (actualizat 17.11.16) - Calculat pe baza indicatorilor Băncii Mondiale: PIB, monedă națională, prețuri curente; VNB, monedă națională, prețuri curente (actualizat 17.11.16) - Indicatorii Băncii Mondiale (actualizat 17.11.16)
Consum Cheltuielile pentru consum final al gospodăriilor, per capita	2011 USD PPC	1990 - 2014	Calculat pe baza indicatorilor Băncii Mondiale: cheltuielile pentru consum final al gospodăriilor, per capita, 2010 USD; cursul oficial de schimb, monedă națională / USD, media perioadei; indicele prețurilor de consum, 2010=100; factorul de conversie PPC, consum privat, monedă națională / USD internaționali (actualizat 17.11.16)
Educație - Rata brută a înmatriculării terțiare, ambele sexe - Indicele capitalului uman, per capita, bazat pe numărul anilor de școlarizare și a randamentului educației	% indice	1990 - 2014 1990 - 2014	- Indicatorii Băncii Mondiale (actualizat 17.11.16) - Penn World Table 9.0 (actualizat 20.11.16)

Sursa: compilație proprie.

Anexa 2

Evoluția bunăstării (1990-2014), scoruri relative

Indicator \ Țara	1. Sănătate			2. Venituri și consum			3. Educație			Medie generală
	Speranța de viață la naștere	Rata supraviețuirii infantile	Sănătate - medie -	PIB per capita *	Consumul gospodăriilor, per capita *	Venituri și consum - medie -	Rata înmatriculării terțiare **	Indicele capitalului uman	Educație - medie -	
România	0,498	1,000	0,749	0,508	1,000	0,754	0,687	0,531	0,609	0,704
Bulgaria	0,000	0,287	0,143	0,474	0,367	0,420	0,366	0,414	0,390	0,318
Rep. Cehă	1,000	0,351	0,675	0,249	0,335	0,292	0,996	0,845	0,920	0,629
Ungaria	0,893	0,456	0,675	0,211	0,100	0,156	0,685	0,830	0,758	0,529
Polonia	0,831	0,398	0,614	1,000	0,701	0,850	1,000	1,000	1,000	0,822
Germania	0,608	0,000	0,304	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,101

* 1991-2014; **1991 – 2013.

Sursa: calcule proprii, pe baza datelor furnizate de Indicatorii Băncii Mondiale și de Feenstra, Robert C., Robert Inklaar și Marcel P. Timmer (2015), *The Next Generation of the Penn World Table* American Economic Review, 105(10), 3150-3182, available for download at www.ggdnet.net/pwt.

Toate informațiile prezentate au un caracter general și nu sunt destinate a se adresa condițiilor specifice unei anumite persoane fizice sau juridice. Deși încercăm să furnizăm informații corecte și de actualitate, nu există nici o garanție că aceste informații vor fi corecte la data la care sunt primite sau că vor continua să rămână corecte în viitor. Nu trebuie să se acționeze pe baza acestor informații fără o asistență profesională competentă în urma unei analize atente a circumstanțelor specifice unei anumite situații de fapt. KPMG și logoul KPMG sunt mărci înregistrate ale KPMG International Cooperative ("KPMG International"), o entitate elvețiană. © 2017 KPMG România S.R.L., o societate cu răspundere limitată de drept român, membră a rețelei de firme independente KPMG afiliate la KPMG International Cooperative („KPMG International”), o entitate elvețiană. Toate drepturile rezervate. Tipărit în România.